

PÍSEŇ MOJŽÍŠOVA

(Dt 32)

byla předmětem našeho zájmu ve školním roce 2002-03. Učili se na ní základům exegeze. V závěru dvouleté výuky hebrejštiny by totiž studenti třetího ročníku měli znát pravidla pro výklad hebrejského textu a používat je při přípravě kázání.

Po úvodu k Deuteronomiu a do Mojžíšových písní následuje popis Mojžíšovy písně v Dt 32. Vlastní exegeze začíná oddílem, který studentům sloužil jako instrukce. Na příkladu společně studovaného textu (prvních pět veršů) se snažím formulovat pravidla a připravit studentům vzor pro vlastní práci, byť si nedělám iluze o tom, že takto studenti s Biblí budou jako kazatelé dále pracovat (je to příliš pracné, vyžaduje to kázeň, soustředěnost, čas a vzdělání). Studenti pak sami zpracovali přidělený úsek výhradně z hebrejského textu¹ za pomoci slovníku². Z pedagogických důvodů a pro snadnou orientaci v Koinonii mají všechny příspěvky jednotné schema: překlad (ČEP, nebo oficiální slovenský), rozbor (struktura oddílu, masoretské poznámky, kritický aparát a jejich interpretace), kontext, pojmy, komentáře, výtěžek (vlastní výklad po verších je uveden doslovným překladem z hebrejštiny od autora

té které pasáže). Jednotlivé pojmy té které pasáže jsou uváděny hebrejsky (s vlastním překladem). Doplnili jsme je konkordanciemi, tedy jejich výskytem zejména v Deuteronomiu, Tóře a (byl-li jejich výskyt malý) v celém Starém zákoně. Pojmy slouží jako inspirace k dalšímu ponoření se do studovaného textu. Nepracovali jsme s širokým výskytem pojmů, tedy většinou jsme je ve Výtěžku nereflektovali, neboť záměrem tohoto prosemináře byla hlavně struktura textu a pokus o její interpretaci. Celou práci nakonec studenti písemně předložili ostatním při hodině, kdy jsme text probírali a společně komentovali. Dotyčný student jej pak podle instrukcí měl doplnit a předat k tisku. Výsledný produkt bylo ovšem třeba ještě stylisticky a formálně graficky upravit. K této společné práci připojuji ještě homiletické poznámky na závěrečnou sekvenci oddílu jako doklad, že exegetická příprava musí směřovat k formulaci zvěstného obsahu (kérygmatu) v kázání a že i tyto oddíly se mohou podkladem pro kázání stát.

Jiří Beneš

¹ Biblia Hebraica Stuttgartensia, Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart 1984

² Blahoslav PÍPAL: Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu. Praha KEBF 1973 (či druhé vydání).

OBEČNĚ O DEUTERONOMIU

Deuteronomium (Řeči Mojžíšovy, hebr. Dbarím = Slova) je instruktáž pro nastupující pokolení³. Důraz knihy je položen na monoteismus (jeden Bůh), na smlouvu (jeden národ) a na kultovní místo (jeden chrám). Záměrem je povzbudit k věrnosti smlouvě. „*Příkazy jsou komentářem jak poslouchat pro ty, kdo - pohnuti Božími skutky a milosrdenstvím - poslouchat chtějí*“⁴.

Důležitá slova Deuteronomia: slyšet (vnímat), pamatovat, všímat si.

Jádro knihy (resp. jádro Starého zákona) Dt 6,4-9 (jak uvádí Ježíš v Mt 22,36-40).

Rozdělení liturgické (Sidra. Haftara⁵)

Debárím Dt 1,1-3,22. Iz 1,1-27.
Váetchannán Dt 3,23- 7,11. Iz 40,1-26
Eqeb Dt 7,12-11,25. Iz 49,14-51,3
Reé Dt 11,26-16,17. Iz 54,11-55,5
Šófétím Dt 16,18-21,9 Iz 51,12-52,12
Kí tece Dt 21,10-25,19 Iz 54,1-10
Zákór Dt 25,17-19 1 S 15
Kí tabó Dt 26,1-29,8 Iz 60
Niccábím Dt 29,9-30,20 Iz 61,10-63,9
Vajjelek Dt 31,1-30 Oz 14,2-10. Mi 7,18-20
Háázínú Dt 32,1-52 2 S 22. Oz 14,2-10. Jl 2,15-27
Vzót Habbráká Dt 33+34 Joz 1

³ Rambam = rabi Moše ben Majmon, zvaný Majmonides

⁴ Prof. Jan Heller v přednáškách o Praktické znalosti SZ na KEBF Praha v roce 1982

⁵ Sidra je úsek Tóry, který je čten při synagogální bohoslužbě v sobotu tak, aby se takto celá Tóra přečetla za jeden rok. Dělení na Sidry patrně vzniklo ještě před dobou makabejskou (četba je přikázána v samotné Tóře Dt 31,11-13). Haftara je text z Předních nebo Zadních proroků. Součástí synagogálního čtení se stal v době makabejské jako náhrada tehdy zakázaného čtení Tóry (patrně Antiochem Epifanem). Jde o takovou část Proroků, která měla evokovat zakázaný text Tóry. Užívání Haftary vychází z přesvědčení, že zvěst Tóry se v určité podobě n Prorocích nachází, do jejich zvěsti promítá, nachází tam odevzu. Můžeme říci, že Prorocká zvěst je ohlasem Tóry a v Haftarách pak jakousi formou midraše k Tóře.

Rozdělení podle rabi D.Hoffmanna

První řeč Dt 1,1-4,43 káravá řeč
Druhá řeč Dt 4,44-27,8 řeč o Božích příkazech
Třetí řeč Dt 27,9-31,30 řeč smlouvy
Básnický dodatek Dt 32-34

Rozdělení podle Gaona z Vilny

Dt 1-4 začíná slovem "aeLé" jako 2.Mojžíšova
Dt 5,1-27,8 začíná "Vajjiqrá" jako 3. Mojžíšova
Dt 27,9- Dt 34 začíná "Vajjadder", jakoby 4. Mojžíšova

Rozdělení literárně kritické:

Dt 5-28 jádro knihy: Dt 12-26
Deuteronomistický kodex (asi nejstarší)
Dt 5-11 povzbuzení
Dt 27-28 požehnání a zlořečenství
Dt 4.29.30 texty odvolávající se na vyhnanství, deportaci a návrat
Dt 1-3 + Dt 31-34 celky připojené při konečné úpravě.

Jiří Beneš

MOJŽÍŠOVY PÍSNĚ

V Tóře máme dvě Mojžíšovy písně: Ex 15 a Dt 32. Tu první zpívá Mojžíš a synové Izraelští Hospodinu v odezvě na přechod Rudého moře a likvidaci pronásledujícího egyptského vojska (Ex 14). Je to chvalozpěv vzývající Hospodina a oslavující Jeho moc, nad kterou stojí zpěváci udiveni. Píseň vytryskla spontánně jako reakce na Hospodinův skutek tak, že lze říci, že Hospodinovo jednání tuto píseň vyvolalo. U Dt 32 je to jiné. Tam je píseň Mojžíšovi Hospodinem přímo řečena (nadiktována?) – přesně formulována (takže by se měla spíše jmenovat Hospodinova píseň) a dokonce několikrát Bohem přikázána zpívat. Píseň

Mojžíšova (obě) je tedy Píseň z jiného světa (z nebe). Je tím typem písně, k jejímuž zpěvu vyzývá žalmista. Ten ji proto označuje termínem „*Píseň nová*“⁶. Nepochází z člověka, ale od Boha (každá jiným způsobem). Proto se také tato píseň v nebi zpívá (Zj 15,3-4) jako píseň, která je určena Bohu⁷. Vzhledem k tomu, že se v této Písni obráží Hospodinův skutek a Jeho slova, dalo by se opatrně říci, že Bůh sám je obsahem této písně, což ostatně ve své písni Mojžíš přímo říká (Ex 15,2. srov. Iz 12,2).

MOJŽÍŠOVA PÍSEŇ

Obecně o Dt 32,1-43

„Píseň Mojžíšova, v níž připomíná Božská dobrodininí lidu činěná, a nevděčnost jejich ukazuje“⁸.

„Mojžíš oslavuje moc a svatost Nejvyššího ... Tématem písně je oslava jména Hospodinova, jeho velikosti a slávy.“⁹

„Tato píseň je vznešený básnický výtvar, jenž velebí moc Boha Izraele, jediného pravého Boha“¹⁰.

„Tato píseň je velkolepá, neboť zahrnuje přítomnost, minulost a budoucnost, svět tento i svět, jenž nastane“¹¹.

Targumy tuto kapitolu většinou nepřekládají, ale volně vykládají (pozn. k 1 v kritickém aparátu).

Dt 32 a 33 je v Deuteronomiu jediný poetický text se zcela odlišným slovníkem od ostatní části knihy. Podle pokynů k jejímu zpěvu lze soudit, že Dt 32,1-43 je (samotným

Hospodinem určen jako) závažný liturgický text. Dt 32,1-43 je uspořádána tak, že přináší věrohodné a spolehlivé svědectví o všech (budoucích) peripetiích Izraelských dějin (je to forma prorocství)¹²: Hospodinova dobrodininí, lidskou vzpouru jako reakci na tuto dobrodininí, následný Hospodinův hněv, Jeho pomstu na těch, kteří nenávidí Izraele a znovupřijetí Izraele. Píseň je prozřetelná nápověda (obvinění) lidu, jak na tom je a bude.

V synagogální liturgii tvoří Dt 32 samostatnou sidru, která se čte v sobotu po Novém roce (Roš ha-šana). Název sidry je současně její první slovo: Haazinu (Naslouchejte). Podle aškenázské tradice je opatřena haftarou z Oz 14,2-10, podle sefardské haftarou z 2.S 22,1-51 (Píseň Davidova).

KONTEXT PÍSNĚ Dt 32

Mojžíš zařizuje poslední věci před předáním svých pravomocí Jozuemu. Posiluje Jozueho a žehná mu (Dt 31,1-8), nařizuje čtení Tóry (Dt 31,9-14), dostává od Hospodina informace a vhléd do toho, co nastane s Izraelem po Mojžíšově smrti (Dt 32,14-18), včetně pokynu sepsat jakousi blíže neurčenou Píseň, naučit jí Izraelce, ba přímo vložit jim ji do úst (Dt 31,19). Mojžíš tento zvláštní Hospodinův pokyn sepsat a naučit Izraelce Písni realizuje (Dt 31,22) přestože text nemluví o tom, že by Hospodin Mojžíše Písni učil. Možná je touto zámlkou řečeno, že Píseň v Mojžíšovi propukla spontánně – Hospodin ji v něm vyvolal, rozezněl tak, že se pak Mojžíšovým přispěním dostala (přelila) i do lidu. Hospodinovo rozrezonování Písně v Mojžíšovi se (následně) přeneslo do lidu – Mojžíš Písni lid infikoval (nakazil) –

⁶ Ž 33,3. 40,4. 96,1. 98,1. 144,9. 149,1. Iz 42,10. Zj 5,9. 14,3.

⁷ Text tím nepřímo konstatuje, že v nebi zpívají Píseň ti, kteří ji mají v srdci (kteří Hospodinův pokyn k jejímu zpívání realizovali) a nebo ti, jimž se v srdci Píseň objevila tak, jako se objevila (rozrezonovala) v Mojžíšovi.

⁸ Výklady Biblí Kralické. Příloha k „Betánii“ Tábor 1886-88 str.135

⁹ Starý zákon, překlad s výkladem. Praha Kalich 1974. sv.3, str.315. 320.

¹⁰ Jeruzalémská Bible. Praha sv.3. (Pracovní vydání) 1992. str.443

¹¹ midraš Sifre, in Věstník 10/62, str.4

¹² Podobně Ž 49. 78.

rozezpíval tak, aby lid zpíval Hospodinu a zpěvem infikoval i pronárody kolem sebe¹³.

VÝZNAM PÍSNĚ Dt 32

Několika způsoby text ohlašuje (zdůrazňuje) mimořádnost a význam Písne:

- a) dvakrát je řečeno, že je Píseň svědkem (Dt 31,19.21) a vždy pomocí předložek, které naznačují, že Píseň je Hospodinovým opatřením, která má Izraeli sloužit k sebereflexi jako východisku kýženého návratu k Bohu.
- b) Píseň pochází od Hospodina a je pro všechny Izrael (nikoli jen pro jednotlivce).
- c) Hospodinu velmi záleží na tom, aby jeho lid tuto Píseň uměl. Proto přesně poměrně důkladně nařizuje, co je třeba s Písní dělat (není na posluchači, aby s písní dělal to, co uzná za vhodné): napsat ji, učit se ji (Dt 31,19.22), vložit ji do úst Božího lidu (Dt 31,19), vyslovovat ji v uších (způsobit její naslouchání Dt 31,28.30. 32,44), položit ji do srdce (Dt 32,46), strážet a činit je (Dt 32,46).
- d) Její význam (moc) se má projevit ve zlých dobách – Hospodin se předem a navzdory jejich svévoli a tuposti (kterou předjímá) stará o lid, který od Něj bude odcházet.
- e) Hospodin konstatuje, že ti, kdo jsou Jeho lidem Píseň nezapomene (nepřikazuje ji nezapomenout) – není možné (je vyloučené) ji zapomenout. Je pak ovšem společenství těch, kdo ji ignorují, ještě Božím lidem?
- f) Dvakrát text řekne, že Mojžíš tento Hospodinův naléhavý požadavek vykonal (Dt 31,22.30)

- g) Mojžíš Hospodinův pokyn dokončil¹⁴, ve smyslu uskutečnil. Mojžíšem nastalo to, co Hospodin říkal. ČEP překládá výraz „*ad Tummam*“ v Dt 31,30 *Mojžíš vyhlásil ... slova této Písne až do konce* a Jeruzalémská „*Až do posledního slova*“. Z faktu, že i Mojžíšovi záleželo na tom, aby Hospodinovo přání vyplnil důkladně (*všechna slova Dt 32,44*) a co nejpoctivěji, vyplývá, že závažnost tohoto Hospodinovo nařízení dobře pochopil.
- h) V samém závěru písne poté, co byla do uší lidu pronesena, je ještě jednou čtenář Tóry ujistěn, že se všechna slova Písne skutečně dostala do uší Božího lidu a sice nejen přispěním Mojžíšovým, ale jako důležité a hodnověrné svědectví zazněla z úst dvou svědků (Dt 19,15c. Jan 8,17. Mat 18,16. 2K13,1): Mojžíše a Jozueho (Dt 32,44).
- i) Nelze vyloučit, že výraz Tóra v Dt 32,46 se vztahuje i na přímou řeč Hospodinovu v Písni Mojžíšově. Označení Písne výrazem Tóra její význam násobí.
- j) Podle sdělení (Dt 32,47) slova této Písne nejsou zbytečná, nýbrž jsou životem a v nich (jimi) se prodlužují dny.

DĚLENÍ PÍSNĚ (Dt 32,1-43)

Hebr. text (tak i ČEP) dělí Píseň na tyto části: **1-3** Mojžíš vyzývá k naslouchání proto, že jeho Píseň je vzýváním Hospodina, které má v posluchačích vyvolat přitakání a oslavu Boha (**3**).

4-6 Vyznání Hospodina: Boží věrnost v kontrastu se stavem Božího lidu má v lidu vyvolat otázku – sebereflexi svého stavu (**6**).

¹³ To by vysvětlovalo orámování Písne Hifílem v úvodu (1) a zejména závěru (43) Písne. Užití Hifílu takovou interpretaci vzniku Písne připouští.

¹⁴ Tak kraličtí v Dt 31,30

7-9 Výzva lidu k přemýšlení, připamatování toho, čím lid Hospodinu je (9).

10-14 Co Bůh ze svého lidu vytvořil, kým jej učinil

15-18 Jak s tímto Božím dílem při sobě samých lid naložil (zneužití, vzpoura), si má lid uvědomit (18)

19-22 Předpověď (předjímka) Boží ostré reakce na znevážení Jeho formování lidu (soud) – Bohu není jednání Božího lidu lhostejné.

23-27 Bůh se stane protivníkem nepřítelem svého lidu (trest). Lid vyvolal Boží hněv, který však není bezbřehý – lid nemůže Boha popudit proti sobě ke své vlastní záhubě. Boží hněv není určován lidem, ale Bohem (26-27)

28-33 Konstatování bedného stavu lidu se děje proto, aby si lid uvědomil, jak na tom doopravdy (skutečně) jsou. V tomto smyslu jde o nepřímou výzvu k sebereflexi a k pokání

34-38 Jedinou nadějí pro lid je Hospodin, který sice nezapomíná na nic, co lid učinil, ale chce se smilovat a registruje stav svého lidu (36). Stav lidu je pro ně samé svědectvím o bezmocnosti bohů (37-38). Bůh se svého lidu nevzdává.

39-42 Hospodinovo sebezjevení (sebeodhalení, sebezjevení); vlastní charakteristika – teologie. Zaslíbení odplaty - pomsty.

43 Výzva k jáseti z Hospodinovy pomsty nepřítelům a odpuštění (znovupřijetí) svého lidu – doxologie.

ZÁMĚR PÍSNĚ Dt 32

Záměrem Hospodinovým a smyslem Písně je, aby se stala svědkem v synech Izraele¹⁵. Má být a je svědkem Hospodinovým, který Hospodina bude připomínat tehdy, až na Něj bude Jeho lid zapomínat. Píseň je svědectvím uvnitř Božího lidu o tom, že Hospodin jejich jednání zná předem (nepřekvapuje Jej, počítá

s ním), což má pro lid být signálem k pokání – návratu k Hospodinu. Až bude nejhůř (Dt 31,21¹⁶), bude Píseň vypovídat před¹⁷ Izraelem. Jistota, že vypovídat bude, je podtržena přesvědčením, že potomstvo tehdejších posluchačů a zpěváků tuto Píseň nezapomene (Dt 31,21).

Hospodin přikazuje svému lidu zpívat Píseň, neboť je to prostředek, který má jednak v Božím lidu probouzet pokání a potřebu návratu k Bohu, jednak na Hospodina pohled izraelců nasměrovávat. Hospodinovo promluvení, které je náplní Písně, má být vloženo do člověka (do úst, uší a srdce), aby jej ovlivňovalo zevnitř, aby (jako kvas) zevnitř formovalo jeho myšlení. Píseň tedy má být Hospodinův vklad do člověka.

Dt 32,1-43 je vyznavačská Píseň s prvky zápasu proti úctě a tím i vlivu jiných bohů (desakralizace je patrná v **16-17.21.31.37-38**). Píseň, která napomáhá dozrát k vyznání: Jen Hospodin je Bohem; resp. ke vzývání: Jen Ty jsi Bůh Hospodine. Proto na vzývání Hospodina Mojžíšem v úvodu (**3-4**) odpovídá Hospodin v závěru slovy: ano já jsem Bůh (**39-40**). Tato odpověď dokládá:

- oprávněnost vzývání
- přitakání Mojžíšovu počínání
- potvrzení toho, že Píseň má učit Boží lid vzývat Hospodina a tím jej učit zápasit proti pokušení spoléhat na bohy jiné.

Vzývat Hospodina (soustředit se na Něj, přiblížit se Mu) je a má být přiměřená reakce na Hospodinovo jednání (6). Současně je vzývání Hospodina formou odmítnutí jiných bohů. Lid to však nečiní (5) a proto zpívá, aby si své jednání zpěvem Písně uvědomil a začal Boha vzývat. Z Písně je možné vysledovat určitý postup (návod), kterým lze vzývání

¹⁵ Hebrejskou předložku s významem „v“ (Dt 31,19) překládá ČEP, kral. i Jeruzal. Bible výrazem „proti“.

¹⁶ Píseň je určena pro dobu, kdy Bůh přestane mluvit a zjevovat se (Dt 31,18-22); kdy Boží lid bude v soužení

¹⁷ Hebrejskou předložku s významem „před“ (Dt 31,21) překládá ČEP, kral. i Jeruzal. Bible výrazem „proti“.

Hospodina Božím lidem obnovit. Jednotlivá stadia (kroky) směřující k nápravě vztahu s Bohem, k soustředění se na Něj a posléze ke vzývání Hospodina, lze formulovat takto:

7-14 vzpomínka na Boží jednání v minulosti

15-18 formulace (a zaslechnutí) obvinění Božího lidu

19-25 vyhlášení, zaslechnutí a přijetí soudu a následného trestu

26-27.36 Hospodinovo sdělení změny svého rozhodnutí = slitování se nad lidem.

28-29 nastavení zrcadla lidu

30 Hospodinovo tázání se lidu: Bůh jim pomáhá porozumět tomu, proč je jejich porážka tak snadná a obrana žádná. Pomáhá jim k sebereflexi, aby pochopili, proč je s nimi zle (viz **5**) – lid si má uvědomit nepochopitelnost svého předchozího jednání

31-33 lid prohlédá: uvědomuje si nesouměřitelnost Hospodina a bohů, sebe a svých nepřátel - konkrétně: příčinu toho, proč (**32**) nepřátelé nemohou pochopit, kdo je Hospodin – **31**. Vyznání (**31**) je již formou odmítnutí jiných bohů. To, co o Bohu pochopili, Hospodin potvrzuje (**39-40**) – k tomu je má skutečně Píseň přivést.

34 Hospodin ví všechno (tedy to, jací jsou nepřátelé)

35-36 právo je na straně Hospodinově (slituje se) – přijde den soudu; nad nepřáteli je Jeho pomsta (trest) **41-43**

37-38 lid se táže na příčiny svého pomýlení, uvědomí si nesmyslnost jednání bezbožníků

39-42 Hospodinovo sebesdělení jako poslední krok ke vzývání – Hospodin zde svým sebezjevením inspiruje (startuje) vzývání Božího lidu

43 Lid je ke vzývání přímo vyzýván. Hospodin se svého lidu zastane (**35**); pomstí se pronásledovatelům (**35.30**).

Jiří Beneš

Dt 32,1-5

1 „Naslouchejte, nebesa, budu mluvit, poslouchej, země, řeči mých úst.

2 Necht' kane jako déšť mé naučení, necht' se snáší má řeč jako rosa, jako prška na mladou trávu, jako vlahé krůpěje na bylinu.

3 Hlásám Hospodinovo jméno, přiznejte velikost našemu Bohu!

4 On je skála. Jeho dílo je dokonalé, na všech jeho cestách je právo.

Bůh je věrný a bez podlosti, Je spravedlivý a přímý.

5 Pokolení pokřivené a potměšilé do zkázy se vrhlo. Pro svá poskvrnění přestalo být jeho syny“.

Rozbor

1 syntetický paralelismus

2 dva syntetické paralelismy; první je rozvíjen druhým.

4 výpověď o Bohu složená ze synonym má být v kontrastu s výpovědí o lidu (**5**), aby vynikla dokonalost Hospodinova na jedné straně a zkaženost lidu na straně druhé.

Z významnějších poznámek kritického aparátu: samaritánský Pentateuch a Targúm Jonatan uvádí ve **3.** verši předložku „v“, takže překlad zní: „*neboť ve jménu Hospodinově volám*“. Vzývat Jméno a volat ve Jménu je rozdílné. Volat ve Jménu znamená být Bohu blízko, v Něm. Vzývat jméno znamená stát mimo Jeho Jméno.

Bombergiana, vydaná Jakobem ben Chajimem má ve slově cūr (**4**) velké „C“ (podobně ve verších 15.18.30). V tomtéž smyslu i masoretská poznámka. Septuaginta výraz Cūr překládá THEOS – Bůh a zájmeno Hú (On) slovem KYRIOS – Pán. Překladem vykládá text.

Všechny staré rukopisy zápasí s porozuměním obtížně přeložitelného textu (**5**), který je

v hebrejském znění porušený. Orientující pro překlady je zde čtení Samaritanu a Septuaginty: „Zkazili se ti, které on zplodil bez vady, to prohnané a potměšilé pokolení“¹⁸.

„Pokolení pokřivené a potměšilé do zkázy se vrhlo. Pro svá poskvrnění přestalo být jeho syny“ (ČEP).

„Ale pokolení převrácené a zavilé zpronevěřilo se jemu mrzkostí vlastní svou, jakáž vzdálena jest od synů jeho“ (kral.)

Pojmy

Haazínu - naslouchejte Sd 5,3. Iz 1,10. 28,23. 51,4. 64,4. Oz 5,1. Ž 49,1. Jb 34,2. Neh 9,30. 2 Pa 24,19 (vše).

Leqach – naučení Iz 29,24. Př 1,5. 4,2. 7,21. 9,9. 16,21.23. Jb 11,4 (vše)

Imra – řeči Gn 4,23. Dt 33,9. Ž 12,7.

Ž 119,11.36.50.58.67.76.82.103.116.123.133. 140.148.154.158.162.170.172

Cúr - skála Dt 32,8.13.15.18.30.31.37

Emúna - věrný Ex 17,12. Ž 119,30.75.86.90.138.

Cádíq – spravedlivý Ex 9,27. Ž 119,137

Jášár – přímý Ž 119,137

Šichet – zničit, zkazit Gn 38,9. Ex 32,7.

Dt 9,12. Jr 48,16. Am 1,11. Pl 2,5-6 (vše)

Múmam – závada, poskvrna

Lv 21,17.18.21.23. 22,20.21.25. 24,19.20.

Nu 19,2 Dt 15,21. 17,1 (vše v Tóře)

Iqqeš – falešný, křivý 2 S 22,27. Př 2,15.8,8. 11,20. 17,20. 19,1. 22,5. 28,6. Ž 18,27. 101,4 (vše).

Ptaltol – potměšilý, zavilý hapax legomenon

Komentáře

2 „Jakoby řekl: Ó by učení mé a slova má přinesla při vás užitek, jako déšť a rosa na zemi.“

5 „Mojžíš jako věrný a bedlivý strážný stojí na vartě, netoliko spatřil, ale i předpověděl o hrozných mrákotách, kteréž v tom lidu čistou

službu a poctu Boží zprzniti i mravů dobrých krásu zohaviti a rušiti měly“¹⁹.

1 Nebesa a země jsou volány za svědky Boží řeči (Iz 1,2. Mi 1,2).

2 Přirovnání Božích naučení k dešti a rose má znázorňovat jejich blahodárnost, Boží štědrost. Na vláze závisí veškerá úroda (důsledky)²⁰.

Výtěžek

Klíčové sdělení je výzva k naslouchání (1). V nevokalizovaném textu by první slovo byl Hi F 3.pl – *poslechnou si, popřejí sluchu, uvažují*. Vokalizováno je to však jako imperativ, zatímco druhé sloveso ve větě je jednoznačně indikativ, Q A. Indikativ by vyjadřoval, že nebesa se zaposlouchají, dokonce i země vnímá, oproti člověku, který nenaslouchá. Že nebesa i země jsou vnímavější, je nepřímé obvinění Božího lidu ze zatvrzelosti. Imperativ ovšem zase oslovuje nebesa. Nebesa v Deuteronomiu jsou možná hvězdy (1,20. 10,22), ptáci nebeští (4,17. 28,26), slunce, měsíc a veškerý zástup nebeský (objekt úcty, tedy božstva 4,19. 17,3), Boží lid (10,22. 28,62), nebo samotný Bůh (?) (3,24. 4,36.39. 26,15. 33,26). ČEP podle kontextu dovozuje, že nebesa jsou v roli svědka Mojžíšovy (Hospodinovy) řeči, tedy v téže roli jako Píseň sama (31,19.21). Leč osloveny mohou být i božstva, jimž se Izrael periodicky klaněl, aby byly konfrontovány s majestátem Hospodinovým (4). Je-li osloven Bůh, pak proto, aby Mojžíš vůbec měl sílu promluvit, neboť výraz „*budu mluvit*“ doslova znamená „*kéž promluví*“. Na tom, zda nebesa popřejí sluchu Mojžíšovi, závisí jeho promluvení, jeho schopnost mluvit a odvaha k řeči. „*Naslouchejte nebesa, vždyť i země slyší*“ (doslova vnímá) – tak by mohla pokračovat druhá část prvního verše. To by se pak Mojžíš dovolával pozornosti nebes, která se jakoby staví být hluchá. Výrazem *Imra* Mojžíš

¹⁸ Jeruzalémská Bible, op.cit.

¹⁹ Výklady Biblí Kralické, str.135

²⁰ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974), str. 320

naznačuje, že nepůjde o jeho výmysly, ale o slova, která pocházejí od Boha (viz užití slova *Imra* v Ž 119) a která Mojžíš jen tlumočí! Pro tato, nikoli pro svoje slova si nárokuje pozornost.

Čtveré (tedy dvojnásobně podtržené a zdůrazněné) připodobnění Mojžíšových slov k vodě padající shůry (2) je dokladem Mojžíšovy pokory (nenárokuje si pozornost pro sebe sama, nechce být centrem pozornosti) a výrazem toho, že nejde o slova Mojžíšova, nýbrž o slova Boží, sestupující k člověku shůry, od Boha jako vláha na žíznivou zem, jako to, co je k životu nezbytně třeba. Píseň, kterou si má Izrael osvojit, není snůška Mojžíšových rad, ale skrze Mojžíše na lidi (a do lidí) sestupující naučení Boží. Výraz *Leqach* – naučení, je odvozen od slovesa „přijímat, brát“. To je další doklad toho, že Mojžíšova slova jsou slova přijatá, tedy nikoli jeho vlastní. *Leqach* se vyskytuje ve Starém zákoně devětkrát, většinou v knize Přísloví a vždy jako výraz pro závažnou výpověď, která má na člověka působit.

Co mají nebesa a země slyšet? Vyzývání Hospodina (3). Proč Mojžíš volá nebesa k pozornosti a naslouchání? Protože Mojžíš vyzývá Hospodina. Mojžíšova slova, která se jako Píseň má Izrael naučit (tedy od Mojžíše převzít, opakovat to po něm), mají charakter vyzývání, volání Hospodina. Tak je třeba rozumět spojení *Kí* – „protože“, která uvádí do souvislosti první verš se třetím (druhý verš je rozvinutím verše prvního). Jak je (má být) Hospodin vyzván? Vyzváním druhých k velebení Hospodina (3b.43); a uvědomováním si, vyznáváním (formulováním) toho, kým Hospodin je, tj. výpovědí o Bohu (10-14), tedy teologií (teologie je řeč, resp. slova o Bohu) (4). *Kí* (4) odpovídá na otázku, proč je Bůh dokonalý svým jednáním (slovo *Tamím* se totiž užívá většinou o oběti). V čem je ona dokonalost? V tom, že všechny Jeho cesty jsou právo.

Po úvodní výzvě k naslouchání začíná Mojžíš svou řeč svědectvím o Hospodinu (pozor, nikoli Jeho popisem či definicí!). Obsahem a náplní jeho řeči jsou slova o Hospodinu. Mojžíš učí Izrael mluvit o Hospodinu, vyjadřovat se o Něm (později je témuž bude učit sám Bůh tím, jak vypovídá o sobě On sám – 20-26.39-42). Izrael se má naučit, opakovat si, kým Hospodin je, kdo je. Možná proto, aby si na to, kdo je Hospodin, neodpovídali podle svých pocitů a zkušeností, aby nevěřili svým náladám, aby si o Něm nemysleli kdekoli je napadne. Aby nepropadli pokušení věřit svým představám, názorům a nebo slovům jiných lidí, kteří Hospodina neznají. Mají věřit Mojžíšovi, který Hospodina zná a svá slova přijal od Něj. Tedy aby si o Hospodinu nemysleli to, čím není, musí znát to, kým je a od toho, kdo zná, kým Hospodin skutečně je. Tak jde o autentickou výpověď. Septuaginta, aby zdůraznila, že jde o výpověď o Hospodinu, překládá výraz „skála“ slovem „Bůh“ a tak byl zřejmě tento výraz vnímán všude tam, kde se ve Starém zákoně dále vyskytnul (srov. 15.18.30.31). Stejně tak osobní zájmeno „on“ je pro Septuagintu a zřejmě pro judaismus poexilní doby obecně, označením Božím (39). Čtvrtý verš tedy začíná a končí slovem označujícím Boha. O nikom a ničem jiném se nemluví. Všechno, co je a má být řečeno se týká a má týkat Boha.

V tomto smyslu je třeba rozumět i verši pátému. Úvodní sloveso *Šichet* (5) je Pi F 3.sg.m. a tedy v kontextu předcházející výpovědi nutně sloveso popisující Boží činnost. Tento Bůh nesnese u člověka jakoukoli poskvrnu a faleš (16-18). Nesnese, znamená, že ji zničí (19-26). Okamžitě a naprosto. Je to tedy Bůh náročný a není snadné s Ním být a v Jeho blízkosti přebývat.

Dt 32,6-12

6 *Takto odplácíte Hospodinu, lide zbloudilý a nemoudrý? Cožpak není on tvůj Otec? Vždyť mu patříš. On tě učinil a zpevnil.*

7 *Rozpomeň se na dávné dny, snaž se porozumět létům zašlých pokolení, vyptávej se svého otce, on ti poví, svých starců, oni ti řeknou:*

8 *Když Nejvyšší přiděloval pronárodům dědictví, když rozsazoval lidské syny, stanovil hranice kdejakého lidu podle počtu synů Izraele.*

9 *Hospodinovým podílem je jeho lid, vyměřeným dílem jeho dědictví je Jákob.*

10 *Našel ho v zemi divokých pouští, v pustotě kvílících pustin, zahrnul ho svou péčí, chránil ho jako zřítelnici oka.*

11 *Jako bdí orel nad svým hnízdem a nad svými mláďaty se vznáší, svá křídla rozprostírá, své mládě bere a na své peruti je nosí,*

12 *tak Hospodin sám ho vedl, žádný cizí bůh s ním nebyl.*

Struktura

6 Rozvíjí 5 jako otázka.

6 Paralelní k verši 5. A-B, A-B. Výrazy „bláznivý a nemoudrý“ jsou paralelou k „pokřivené a potměšilé“ z 5.

7 Dvojitý paralelismus syntetický

8 Paralelismus rozvíjející, struktura A-B, A-B; rýmy „gojim“ a „amim“ „bnej adam“ a „bnej jisrael“

9 Uzavírá výpověď, navazuje na předchozí verš spojkou „ki“- protože; synonymický paralelismus

10 Dvojverší, struktura A-A, B-B

11 Přirovnání, začíná předložkou „k“ – jako, očekává se pokračování

12 Uzavírá smysl, druhá výpověď podepírá první.

Kontext

Text navazuje na předchozí oddíl. Po úvodních frázích Mojžíš chválí Hospodina, zbloudilý lid však zapomněl na svého Otce a Stvořitele (6) a odvrátil se od něho. Proto je vyzýván, aby se „rozpomněl“. Následuje popis Hospodinovy péče (10-14) a nevěry lidu (15-18).

Pojmy

Tigmlu (1); *tigmol* – Ž 142,8 (*silnější*)

Nabal (45x); 1.výskyt – Ex 18,18 (*padat, klesat*); Ex 32,21 (*skrze lid bláznivý ti odplatím*)

Chacham (59x); 1.výskyt – Ex 31,6 (*vtipný, dovedný; rozumnost*)

Zakar – *pamatovat* (36x); 1.výskyt Gn 8,1

Jmót - *dny* (happax legomenon)

Šaal (13x); 1. výskyt Dt 4,32 (*ptej se na dřívější časy, které byly před tebou ...*)

Eljon - *Nejvyšší* (32x); 1.výskyt Gn 14,18; ne o Bohu, ale o Izraeli; Dt 26,16, Dt 28,1

p-r-d *odloučit, rozdělit* (Gn 10,5 – prvovýskyt)

Lmispar (5x) podle počtu Dt 32,8; Joz 4,5.8; !Ez 4,5 (*ukládám ti počet dní ...*) – Izrael!

Chelek (32x); O levitech: Dt 10.9;12.12; 14,27.29;18,1.8 – oddělený lévijský *podíl*

Chebel (15x); *krajina* (Argob): Dt 3,4.13.14

J'lel – *kvílení, skučení* (happax legomenon)

J'šimon – *pustá krajina* (happax legomenon)

K'nešerl (4x); Dt 32,11; Job 9,36; Př 23,5; Ab 1,8 (*jako orel, orlice*)

Jaír (8x); *probouzet, burcovat, bdít*: Dt 32,11; Ž 78,38; Iz 42,13; Iz 50,4; Da 11,2

Kino - *hnízdo* (3x); Jb 39,27 (*Což se na tvůj rozkaz vznese orel, aby si vysoko udělal hnízdo?*)

Gozalaju (happax legomenon); *gozel* (1x): Př 28,24 (*oloupi*); *gozal* Gn 15,9 (*holoubátko*)

Abrató (4x); Ž 91,4 (*přikryje tě svými perutěmi, pod jeho křídly máš útočiště ...*)

Badad (7x); Dt 33,28 (*aby sám bezpečně bydlil Izrael ...*)

Janchenu (2x); Př 18,16 (... *uvádí ho k velmožům*)

Komentáře

6 „*Spravedlnost a přímost vynikne v mimořádném světle, když se proti nim postaví hříšnost lidu, faleš, potměšilost, tupost a nemoudrost. Výraz Otec je ve Starém zákoně ojedinělý (Iz 63,16; 64,7; Jr 3,4.19; 31,9; Mal 1,6; 2,10), naproti tomu Izrael je Hospodinovým synem (Ex 4,22 a Oz 11,1)*“.

7 „*Vše, co vykonal Bůh v minulých dobách, je příslibem pro budoucnost ... Živá tradice nesvazuje s minulostí, ale otvírá výhledy do příštích dnů, výhledy plné naděje*“.

8 „*Nejvyšší přiděloval národům dědictví“ připomíná se proto, aby vynikla mimořádná Hospodinova péče o Izrael: vše se řídilo od počátku ohledem na existenci Božího lidu²¹*“.

10 Poušť – místo zániku. Obraz představuje něco zcela neobvyklého – zázračné nalezení. Na poušti nic nežije – Hospodin musí dělat zázraky „z ničeho“ – „*med a olej ze skály*“ – (13).

10-14 „*Existence Božího lidu jsou nejen viditelným dokladem Boží moci, lásky a prozíravosti, ale i obžalobou zpupného Izraele²²*“.

Výtěžek

6 „*Zda-li Bohu toto odplácíte, lide bláznivý a nemoudrý? Zda-li není On Tvůj otec?*

Koupil tě, (to) On tě učinil a upevnil!“

Po adoraci Hospodina a charakteristice odpadlého pokolení se Mojžíš obrací na syny Izraele: *Takto odplácíte Hospodinu?* Lid zbloudilý a nemoudrý (dosl. „bláznivý!) je paralela k předchozímu pokřivenému a potměšilému pokolení (5). U výrazu *kannecha* (*koupil tě*) v poznámce kritického aparátu je uvedeno, že Samaritanus sloveso píše s *alefem*, tzn. odvozuje jej od kořene *k-n-* (žárlit) a ne *k-n-h* (kupovat). Potom závěr verše neznamena *koupil tě*, ale v Hi: *ponouká*

tě k žárlivosti (?). Hospodin je nazván Otcem (*avicha*) a stvořitelem (*ascha*). Bláznovství spočívá v nerozpoznání vlastního původu, vlastních kořenů. Proto výzva ke vzpomínání (7 *zkor*) – retrospektiva.

7 „*Připomeň si dny dávné, porozuměj pokolení od pokolení.*

Zeptej se svého otce a poví ti, svých starců a řeknou ti.“

Imperativ *zkor* (pamatuj) má význam tzv. kultického zpřítomnění. Člověk si má vybavit a prožít minulé události a postavit si je před oči jako přítomné. Formulace: *Rozpomeň se na dávné dny* vyjadřuje: cesta k nápravě spočívá v návratu (obrácení se) ke zdroji existence, k uvědomění si počátku a konce. Termín *jmót* se sice překládá jako *dny*. Den (*jom*) je v hebrejštině v mužském rodě, leč zde má tento výraz koncovku ženského plurálu. Samaritanus přesunuje hlásku *váv* ve slově *jmót* do slova *zkoru*. Tuto zjevnou nepravdivost, která nás má zřejmě upozornit na skrytý význam, lze číst jako „*Pamatuj, (že) umírá časnost (tento věk) – pochop letoběh pokolení! (dříve, než nastane konec)*“.

Příkaz „*snažte se porozumět létům zašlých pokolení*“ (*dor va dor* - srov. Jóel 4,20) je výzvou k obrácení se (do sebe) a k úsilí porozumět smyslu a cíli života. Výraz *šaal* (vyptávat se) nás odkazuje k Dt 4,32 a utvrzuje nás v této domněnce: *Jen se ptej na dřívější časy, které byly před tebou, od chvíle, kdy Bůh stvořil na zemi člověka*. V historické retrospektivě přivádí text čtenáře k rozpoznání samé podstaty smyslu existence Izraele: Tobě bylo odhaleno poznání, že Hospodin je Bůh; kromě něho není žádný jiný. To vystupuje do popředí ve výpovědi Dt 32,39, kde se říká: *ani hu*, tj. „*já jsem On*“ (ten, o kom se celou dobu mluví). Objekt se stává subjektem a mluvčím se stává Hospodin. V kontrastu s tímto smyslem bytí vyniká „*zbloudilost lidu*“, který zapomněl na Hospodina (18) a obrátil se k cizím (neexistujícím) bohům (lžibohové

²¹ Výklady k Starému zákonu, I.díl, Kalich, Praha 1991; str. 577

²² op.cit. 578

21). Formulace „*Vyptávej se svého otce*“ nám také navozuje vzpomínku na událost Pesachu, kdy se nejmladší syn vyptává otce na smysl bohoslužby (Ex 12,26.27), a ten mu ji vypráví (*vajaggedcha* od kterého je odvozen výraz *hagada*). Starci (*zknejcha*) mohou představovat tradici, která předává tajemství dávnověku:

8 „*Při rozdělování dědictví národům, Nejvyšší, při rozsazování synů Adamových, stanovuje hranice národům podle počtu synů Izraele.*“

Už při formování světa a lidstva měl Izrael své (klíčové) místo. Výraz *eljon* (bez obvyklého *el*) znamená buď Nejvyšší (Hospodin) nebo termín pro vyvýšení Izraele (*eljon* znamená též *horní, svrchní* – tak v Dt 26,19; 28,1). Jednotlivé verše čteme střídavě: A-B-A-B, což naznačuje použití souvztažných slov *amim* a *gojim*, pod. *bnej adam* a *bnej jisrael*. Rozumíme tedy: *Při rozdělování dědictví nejvyššího (popř. dědictví Nejvyššího tj. vyvolení) určil národům jasně meze; při vzniku národů (ze) synů člověka (Adama) se vše řídilo podle počtu (předem daného zápisu mispar – s-f-r) synů Izraele. Obrat „podle počtu synů Izraele“ – je nejasný; Septuaginta: „podle počtu synů Božích“ – „nebeské bytosti, které mají na starosti jednotlivé národy (Da 10,13)²³“.*

Poznámka ke slovesu *p-r-d*.: Gn 10 pojednává o vzniku různých národů z potomstva synů Noe, ze kterých vzešlo celé lidstvo. Počet národů světa (jmen předků) v rodopise (*toledót*) Gn 10 je 70 a počet předků Izraelců v rodopise Gn 11 je 12. Symbolika těchto čísel: 70 znamená celosvětovost (viz Lk 10,1) a dvanáct užší kruh vyvolených (viz Ex 24,4; 39,14; Mt 10,1; 19,28). Zajímavé místo je též Ex 15,27. Důraz na čísla 12 a 70 prolíná Starý i Nový zákon.

9 „*Neboť podíl Hospodinův je jeho lid, Jákob zárodek jeho dědictví.*“

Hospodinovým podílem je jeho lid. Slovo podíl (*chelek*) je v Deuteronomiu opakovaně použito pro zvláštní podíl levitů, kteří nedostali dědičný vymezený díl půdy (*chebel* - viz Pojmy). Rozdíl mezi *chelek* a *chebel* je tedy v tom, že *chebel* je pozemský díl dědictví (půda), zatímco *chelek* je dědictví mimosvětne – nadpozemské. *Chebel* může znamenat také *zárodek*, který se narodil v *porodních bolestech*, popř. *úděl* (Jb 21,17). Septuaginta a Samaritanus dodává na závěr verše slovo *Jisrael*. Mohli bychom tedy číst: *Hospodinovým dílem je jeho lid Jákob, jeho vymezeným dílem dědictví je Izrael*, nebo jinak: *Jákobovým dílem dědictví je Izrael*, tj. jeho dědictvím je stát se Izraelem (tedy podstoupit proměnu a vykoupení) nebo naopak *Jákobův úděl je dědictvím Izraele* – ve smyslu: útěk, vyhnanství, podvody druhých, ohrožení života.

10 „*Nachází ho v zemi pouště, v pustotě kvílicích pustin.*

objímá ho, činí je rozumným a střeží ho jako zřítelnicí svého oka.“

Od tohoto verše (až do 14) začíná barvitě líčení Hospodinovy aktivity směrem k Izraeli, bohaté na slovesa (všechna v A – děj není dokončen) – tedy vystihující Boží přítomné jednání. *Jimcaehu (nachází ho) berec mid'bar (v zemi pouště)* – lid izraelský byl lid pouště, polodivocí nomádští kočovníci (něco jako dnešní cikáni²⁴), tedy nijak bohatý ani ušlechtilý. O nich se mluví v Dt 26,5: „*Můj otec byl Aramejec bloudící bez domova ...*“. Kořen *m-c-' (nacházet)* tedy znamená počátek (trochu zázračný – srov. Oz 9,10 – fíky a hrozny na poušti obvykle nejsou) té podivuhodné cesty Izraele. Hospodin začal formovat tohoto nekultivovaného nalezence (Ez 16), začal tvořit z nekvalitního materiálu, z ničeho (*našel jsem tě v zemi pouště, v pustotě kvílicích pustin*) a vytvořil národ (Dt

²³ Výklady ke Starému zákonu (1991) 578

²⁴ M. Balabán, Bojovníci a trpitelé. Eman 1994, str. 20

32,15a). Způsob povolání Izraele „z pouště“ komentuje M. Balabán slovy: „*Opovrhl bohatými a usazenými a vsadil na zcela nezajištěné a proto otevřené pro budoucnost*“²⁵. Z toho vysvítá, že vlastnosti a hodnoty důležité pro Boha mohou být zcela jiné, než si myslíme.

Další slovesa popisují Hospodinovu péči a zdůrazňují, že Pán svůj lid, který oslovuje, sám vypiplal (a ne někdo jiný 12). Jsou to slovesa: *jsóvvenhu* (obklíčil, obejmul ho – v Ž 32,10 toho, kdo doufá v Hospodina, obklopuje (*s-b-b*) milosrdenství); *jvonnehu* (učinil ho rozumným: *b-j-n*) – srov. Dt 32,29; a *jicrenhu* (chránil ho) – *nocer* (strážce) (Jb 7,20).

11 „*Jako orel vytřepává hnízdo, nad svými uchvácenými se vznáší,*

rozestírá svá křídla, bere ho a nese ho na své peruti“.

Následuje podobenství o orlovi (orlici), který vychovává své mladé. Způsob popisu prozrazuje dobré pozorovatelské zkušenosti o chování orlů – způsob výchovy skutečných orlů odpovídá básnickému ztvárnění v 11. Výraz *jair*, přeložený jako *bdí* (‘-v-r) můžeme odvozovat také od *n-’r* (*vytřást*) a chápat jako jakýsi pedagogický prostředek, kterým učí dospělý orel svá mláďata létat – vytřepává je z hnízda, kam předtím nakladl ostré kamínky, aby bylo nepohodlné.

Orlí pedagogika nám ukazuje, jak těžké jsou začátky nové svobody Božího lidu. Orlice učí svá mláďata létat na svobodě – vypudí je z bezpečného a pohodlného hnízda, a když se střemhlav řítí z obrovské výšky dolů, zachrání je, podlétné je, a *bere* a *nese* na svých perutích. Tato „šoková terapie“ se opakuje tak dlouho, dokud se nedávno narození nenaučí létat sami.

Nejasný je termín *gozalaju* (*ti uchvácení jeho*), který se nachází pouze na tomto místě. Kořen *g-z-l* znamená *uchvátit, uloupit* a naznačoval by v tomto případě kořist. Termín *jrachef* znamená „*vznáší se, chvěje se*“ a

objevuje se v Bibli jen na třech místech, z toho prvovýznam je v Gn 1,2: „*Duch Boží se vznášel nad vodami*. Překlad „*chvěje se*“ vystihuje působení Ducha svatého v člověku: Duch člověka vnitřně rozechvívá. Můžeme se tedy domnívat, že starostlivá orlice symbolizuje právě tento tvořivý potenciál Ducha Hospodinova. Dvojice sloves *jikkach* (*bere*) a *jissa* (*nese*), které mají stejnou formu, se společně objevuje v Iz 57,13 v zajímavé souvislosti: „*Až budeš křičet, ať si tě tvá sbírka bohů vysvobodí! Všechny je odnese vítr (ruach), odvane (vezme) je vánek (havel). Ale ten, kdo se utíká ke mně, dostane do dědictví zemi, do vlastnictví moji svatou horu.*“ To by se dalo interpretovat jako: Dnes tě bere a nese Hospodin, když se však od něj odvrátíš, vezme si tě přelud a odnese tě vítr! Tak podobně i v Dt 32,21: „*Popouzeli mě lžibohem k žárlivosti, svými přeludy mě uráželi; já je popudím lžilidem, pobloudilým pronárodem jim urážky splatím*“. Lid sklídí ovoce svého dnešního postoje ... sám si vybral.

12 „*Hospodin sám ho vede a není s ním cizí bůh*“.

12 Shrnuje výpovědi a synonymicky sděluje dvě základní pravdy:

a) *Jak můžeš zapomenout na mě, který jsem tě stvořil, živil, vychoval a dovedl až sem? Beze mě nejsi nic!* Podobně

b) *Proč se obracíš jinam (17), když víš, že žádný jiný Bůh není? (39 – srov. Dt 4,35)* Motivem písně je vlastně jakási apologetika – střídavě Boha obhajuje Mojžíš, pak zase Hospodin obhajuje sám sebe a dovolává se *paměti*²⁶ - srov. Ex 33,23: „*Až dlaň odtáhnu, spatříš mě zezadu, ale mou tvář nespatri nikdo.*“ Člověk smí spatřit Boha jen ve vzpomínkách na prošlé události (*zezadu*), ale pohled na budoucnost (*mou tvář*) nikdo nesnese. Proto je lid vyzván, aby vzpomínal (*z-k-r*) a rozuměl (*b-j-n*) tak své přítomnosti i

²⁵ Bojovníci a trpitelé; str. 20

²⁶ paměť národa – typický aspekt židovství – zpracoval E. Wiesel, *Paměti*

budoucnosti (srov. Dt 32,29: „*Kdyby byli moudří, jednali by prozíravě, pochopili by, jak skončí*“). Zkrátka a dobře – Hospodin volá lid k pokání a návratu.

Závěrečná úvaha

Druhá Mojžíšova píseň svým umístěním (první hned po přechodu Rákosovým mořem a druhá těsně před vstupem do zaslíbené země) na této symbolické duchovní pouti člověka upozorňuje na smysl, který se stupňuje eschatologickým významem ve Zj 15,2.3. Z dějin Božího lidu je možno si vzít ponaučení (Dt 4,32nn), chceme-li porozumět starým svědectvím (Dt 32,7). Právě tak se nám ovšem tyto staré časy stávají zrcadlem a klíčem k pochopení naší přítomnosti i budoucnosti (29). Ve vzpomínce na počátek (8), cíl (9) a ve zpřítomňování Hospodinových životadárných skutků (10-14) se nachází tajemství pochopení smyslu naší existence, který se nám ztrácí v blahobytu (15) podobně jako Izraeli. Když totiž zapomeneme počátek, zapomeneme brzy i konečný cíl a smysl toho všeho. Text nás přivádí k slyšení a rozumění, jehož cílem je návrat k Bohu – pokání a obrácení.

Při líčení dávných událostí spojených se vznikem národů vyzdvihuje komentář tento důraz: „*Bůh myslil na to, aby měl jeho lid své místo na zemi, a podle toho rozsadil a rozsazuje národy*“²⁷. Boží lid a my s ním jsme ujištěni, že Bůh s námi odedávna počítá, jsme součástí a centrem velkolepého celosvětového záměru vykoupení – v tom je naše identita.

Nakonec Bůh znovu, jakoby téměř až prosebně volá: *Vždyť jsem to byl já, kdo tě všechno naučil. Ne někdo jiný! Vzpomeň si už, prosím!* Avšak Izrael je lid tvrdohlavý: „*Je to pronárod, jenž ztratil soudnost, nejsou schopni porozumět.*“ (Dt 32,28) Inu, jak je psáno: „*Bloud si v srdci říká: Bůh tu není ...*“

(Ž 14,1). Izrael zbloudil a byl označen jako lid bláznivý.

Daniel Marek

Dt 32,13-19

13 Dovolil mu jezdit po posvátných návrších země, aby jedl, čím oplývá pole, kojil ho medem ze skaliska, olejem z křemene skály,

14 smetanou krav a mlékem ovcí spolu s tukem jehňat a beranů bášanského plemene i kozlů; sytil ho bělí pšeničného zrna. Pil jsi i ohnivé víno, krev hroznů.

15 Ješurún ztučněl a zbujněl, ztučněl jsi, obrostl tukem a ztloustl. Bohem, který ho učinil, opovrhl, potupil Skálu své spásy.

16 Bohy cizími ho popouzeli k žárlivosti, ohavnými modlami ho uráželi.

17 Obětovali bésům, a ne Bohu, božstvům, jež ani neznali, těm novým, nedávno povstalým, před nimiž se vaši otcové nechvěli hrůzou.

18 Opomněl jsi Skálu, která tě zplodila, zapomněls na Boha, který tě v bolestech zrodil.

19 Hospodin to viděl. Odvrhl je, uražen skutky svých synů a dcer.

Struktura

13 Paralelismus synonymický // C D cumlal ze skály med a olej.

14 Paralelismus syntetický k v.13. Rozvíjí čím byl krmen.

15 Paralelismus syntetický B rozvíjí A a paralelismus synonymický // C D.

16 Paralelismus synonymický – chiasmický // A B.

17 Paralelismus syntetický A je rozvíjeno B C D.

18 Paralelismus syntetický B rozvíjí A

Kontext

Verše předcházející (10-12) popisují, jak Bůh nalezl, vyučil, vedl, chránil a pečoval o svůj lid.

²⁷ Výklady ke SZ (1991). 578

13-14 dále popisují péči o Izrael a dobré věci, které byly s Boží péčí Izraeli dány.

15- 18 popis nevděčné reakce lidu (Ješurúna).

19 reakce Hospodina na jejich jednání.

Hospodinovy spasitelné skutky (7-14); tím hroznější je potom odpadnutí Izraele (15-18), které vyvolalo Boží hněv (19-22)²⁸

Pojmy

Vajjittoš – opovrhl - Num. 11,31; Dt. 32,15; 1 S 17,20; 1 S 17,22; Ž 78,60; Jr 7,29

Chalev - tuk - Dt 6,3; 11,9; 14,21; 26,9.15; 27,3; 31,20; 32,14.38

Dbáš - Med - Gn 43,11; Ex 3,8.17; 13,5; 16,31; 33,3; Lv 2,11; 20,24; Num 13,27; 14,8; 16,13.14; Dt 6,3; 8,8; 11,9; 26,9.15; 27,3; 31,20; 32,13

Chalmíš - křemen - Dt 8,15; 32,13; Jb 28,9; Ž 114,8; Iz 50,7

Jšurún (jášár - přímý) - jméno pro Izrael – První výskyt ve Starém zákoně je v Dt 32,15; 33,5.26; Iz 44,2

n-t-š - opovrhl - Gn 31,28; Ex 23,11; Num 11,31; Dt 32,15

š-t-ch – zapomenout – Jb 39,15; Iz 51,13; Oz 4,6

N-‘-c – odvrhl - Num 14,11; Num 14,23; Num 16,30; Deut 31,20; Pl 2,6

vajar+tetragram – uviděl Hospodin - Gn 6,5; Gn 12,7; Gn 17,1; Gn 29,31; Ex 3,4; Dt 31,15; Dt 32,19; 1 Kr. 9,2; 2 Par 7,12; Iz 59,15; Pl 3,50;

Výtěžek

13 "On vozil na svatých návrších země a jedl plody pole a sál med z osamělé skály a olej z křemene (křemenité, tvrdé) Skály"

Vozit po výsostech – dávat vítězství nad pohanskými kulty (Iz 58,14). Dary, které by se jinak těmto cizím božstvům předkládaly zůstanou lidu Boha²⁹. Hospodin člověku umožňuje vítězit nade vším tím, čemu ti, kdo neznají Boha, musí sloužit.

Med - zde zástupně vyjadřuje Boží aktivitu: kojení svého lidu. Když Bůh pečuje o člověka, je to, jakoby člověk jedl med. Jako med chutnala také mana (Ex16,31), kterou Hospodin krmil svůj lid.

Označuje také Božské vyučování (Př 24,13-14 - jez med... poznávej moudrost). Hospodinovy řády jsou spravedlivé, vzácnější než zlato, sladší než med (Ž 19,10-11). Hospodinovo slovo je pro má ústa sladší než med (Ž 119,103).

Med je jídáván proto, aby člověk dovedl zavrhnout zlé a volit dobré (Iz 7,15). Med bude jíst ten, který bude zachráněn (Iz 7,22).

Olej, med - byl výrazem luxusu, který dával Hospodin (Ez 16,13).

Med ze skály - Toto spojení je jediné v Starém zákoně³⁰. Ze skály je obvykle voda. Nehemiáš píše, že Hospodin dal, kromě chleba z nebe, také vodu ze skály (Neh 9,15). V Ž 78,16 je záznam, že Hospodin vyvedl potoky ze skály. *Skála* (hebr. *sela*) je označení Boha – Hospodina. Izraelci tedy dostávali med od Hospodina. Synonymem je *Cúr* (také termín označující Hospodina), ze kterého byl v tomto případě vyveden olej.

Z křemenité Skály - Tato skála má vlastnosti podobné křemenu - tvrdost, pevnost, stálost. Těm, kteří Bohu slouží, dává nejen vítězství, ale také všechno, co potřebují pro svůj život. Dává jim také poznání, jakým způsobem zemi stvořil a jak se na ní žije. Díky tomu lidé poznávají, že Bůh chce pro člověka to nejlepší a že je schopen to nejlepší také dát. Poznání, že Bůh je dobrý, je jako med. Poznání, že Bůh je pevný jako křemen je jistotou, že Jeho slovo je pevné a dá se na něj spolehnout.

Tyto čtyři paralelní formulace Hospodinova jednání vůči svému lidu jsou sice metaforické, ale vyjadřují, že lid od Hospodina dostával

²⁸ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974), str. 320

²⁹ op.cit.

³⁰ Bible Works – software pro práci s biblickým textem

neobvyklé (nesamozřejmě, zázračné) věci. Bůh mu zajišťoval nejen základní životní potřeby (*plody pole*), ale Izrael dostával nadstandart a Bůh se postaral i o jeho duchovní úroveň (*vozil jej*).

14 “*máslem hovězího dobytka, tukem ovcí s tukem jehňat a beranů synů bášanských a kozlů s tukem ledvinek pšenice a krev vinných hroznů, pil jsi pěnivé (šumivé) víno*”.

Text dále rozvádí péči Hospodina o svůj lid. *Tuk ovcí s tukem jehňat* - (hebr. *Chalev*) je slíben faraonem v zemi egyptské Jákobově rodině, kam byli faraonem pozváni, aby tam přebývali (Gn 45,18). V Ex 3,18 je tuk zaslíben Bohem v darované zemi. Tento tuk odevzdává Abel Hospodinu (v Gn 4,4 má tento pojem první výskyt v Starém zákoně).

Tučnost - je ve smyslu úrodnost, bohatství (Gn 27,28.39 ad.) Tuk obětních zvířat patřil Hospodinu. Nesměl být požíván, nýbrž spálen na oltáři jako oběť, vůně příjemná Hospodinu. Dnes vidí Arabové v tuku obalujícím vnitřnosti sídlo citu. Přemíra tuku značí necitelnost. O pyšných čteme, že přioděli tvář svou tukem (Jb 15,27). Tuk je tedy izolační vrstva, která brání proniknout Hospodinovu slovu do srdce. Nebezpečný je slib Faraónův, že budou jíst tuk země této (Gn 45,18) svádějící k představě nového ráje³¹

Krev vinných hroznů – zřejmě červené víno (Gn 49,11; Iz 63,2; Zj 14,19n)³².

15 “*I ztučněl Ješurún (upřímný, Izrael) a zbujněl (se závistí šlapal) ztučněl jsi a obrostl jsi tukem, ztloustnul jsi a zanedbal (opovrhl, nechal ladem) Boha (který tě) učinil a tupil Skálu záchránce svého*”.

Ješurún – toto jméno kontrastuje se skutečným stavem Izraele; vyjadřuje totiž, jaký měl Izrael být - přímý. Jménem *Ješurún* je Izraeli připomenuto jeho poslání - být přímý. Jméno *Ješurún* také odhaluje, že Bůh v nás vidí, čím bychom mohli být, kdybychom

Jej byli poslušni - přímými. *Ješurún* je ten, kterého si Bůh vyvolil (Iz 44,2).

Pět sloves plasticky vyjadřuje stav *Ješurúna*. *Ztučněl, obrostl jsi tukem* - (kořen *š-m-n*). Jer 5,28 označuje tímto termínem lidi, kteří netečně přecházejí zlé události, nikoho neobhájí a přesto je provází zdar.

Zbujněl - (kořen *b-'-t*) 1 S 2,29 je použit pro pošlapávání obětí a darů, které měl Izrael přinášet Hospodinu. Jsou to jediné dva výskyty ve Starém zákoně.

Ztlousnul - (kořen *'-b-j*) v tomto významu použit jen jednou.

Ztloustnul jsi (kořen *k-š-j*) - také stal se sytým - hapax legomenon.

Zanedbal (opovrhl, nechal ladem) Boha - (kořen *n-t-š*). Lábanovi nebylo dopřáno políbit své vnuky a dcery. Hospodinu nebylo dopřáno kochat se z Izraele, svých dětí (Gn 31,28). Podobně Bůh rozhodil (ledabyle) křepelky (Num 11,31). Stejně ledabyle *Ješurún* pohodil Bohem; Hospodin zavrhl svůj lid (viz. Iz 2,6)

tupil - (kořen *n-b-l*) - podle Dt 32,6 tupit znamená být lid zbloudilý. Od stejného kořene je odvozeno slovo *blázen (nabal)*. Ten, který měl být přímý, se stává bláznem, neboť jediné blázen může odvrhnout Boha, který mu dává vše pro jeho život, zahrnuje ho tím nejlepším, na němž je závislý jeho život. Reakce lidu kontrastuje s péčí, které se mu dostalo od Hospodina. Přestože lid Bohem opovrhl, Bůh jej stále nazývá přímým. Bůh chce svůj lid učinit přímým a je přes křivost lidí ochoten povzbuzovat k přímosti. *Ješurúne* – je také výzva pro lid – staň se tím, čím máš být, přímým.

16 “*Ponoukali (dráždili) Jej k žárlivosti v cizácích (s těmi, které nikdo nevolal) v modlářstvích Jej uráželi*”.

Výraz *žárlivost* označuje vztah muže k nevěrné ženě (Nu 5,14) i vztah Hospodina k lidu (Nu 25,11 Ez 5,13 16,38 aj.). Bůh se nazývá manželem dcery sijónské (Jr 3,14 Iz 54,5n) a zpronevěru lidu vůči sobě přirovnává

³¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha, Kalich 1992; heslo Tuk, tučnost..

³² Op.cit..

k nevěře ženy (Jr 3,1-10.20 Ez 16). Služba cizím bohům se ve Starém zákoně pokládá za smilství a cizoložství. Bible učí vidět v modlách klam nečistých mocností, (démona? Ž 106,37; Zj 9,20), jež svádějí člověka, aby uctíval stvoření.³³

17 *"Obětovali těm božstvům ne Bohu, bohům jež neznali novým, nedávným, (kteří z blízka /nedávna/ přišli) jichž se neděsili otcové vaši".*

Formulace *"Jichž se neděsili otcové vaši"* - ukazuje na vztah mezi strachem a službou modlám - strachem a neznámem. Strach plodí bohy a demony. Otcové znali Hospodina, proto se nebáli bohů. Poznání Boha vyvádí ze strachů. Hospodin jim nebyl neznámý - dával se poznávat³⁴. V kontextu s **13**, *Hospodin je vozil po posvátných návrších země*, se dozvídáme, že Hospodin otcům (předkům) dával převahu nad pohanskými božstvy. Nyní však Izrael sestoupil na úroveň bohů a proto je vyděšen, obětuje jim a od Hospodina odstupuje.

18 *"Skála zplodila tebe zapomněl jsi a zapomněl jsi (na) Boha, který byl těžce zraňován, když tě rodil".*

Je zde dvěma různými slovesy dvakrát řečeno *"zapomněl jsi"*. První sloveso (*n-š-j*) se vyskytuje pouze na tomto místě ve Starém zákoně. Druhé sloveso (*š-k-ch*) je běžnější. Iz 51,2-3 také popisuje strach Izraele a jako důvod podává (Iz 51,2) strach z člověka. Oz 4,6 říká, že zapomněli na zákon svého Boha. Zde je tedy popsána příčina jejich strachu z Bohů, které neznají: zapomněli na Boha svého. Izrael, který zapomněl na svého Boha, je oblouzen bohy jinými a netečný k jednání Hospodina. Neví o tom, co Bůh prožívá - nic neví o Hospodinově bolesti, neboť je od Hospodina daleko. Bůh formující, zabývající

³³ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974)

³⁴ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974)

se a tvořící svůj lid, má bolesti - jakoby byl zraněn a zraňován (**15-16**). O tom má Jeho lid vědět.

19 *"I uviděl (to) Hospodin a zavrhl (je) pro urážky (skutky, nevrlost, zlost) synů svých a dcer svých".*

Uviděl Hospodin - stejně, jako viděl stav lidstva v době Noeho (Gn 6,5), nebo to, že Lea neměla tolik lásky jako Ráchel a otvírá její lůno (Gn 29,31). Iz 59,15 popisuje útlak těch, kteří se varují zlého a utěchou je mu zjištění, že Hospodin to *vidí*. Útěchu očekává také Jeremiáš v Pl 3,49-50. Mé slzy potečou *dokud Hospodin neshlédne s nebe*. V Hospodinově vidění je tedy naděje - na to může jeho lid spoléhat. Boží shlédnutí je očekáváno lidmi toužícími po právu. Teprve Hospodinův pohled odhalí, co je pravé a co falešné, co je dobré a co zlé. Jeho věrní to vědí a očekávají to.

Zavrhl - V Pl 2,6 Panovník (Hospodin) zavrhl krále a kněze. Pl 1,1 popisuje osamocený Jeruzalém. Jeruzalém je jako vdova - sám (zavržený). Není nikoho v tomto městě. Přeneseně není nikoho při Hospodinu. Důsledky zavržení pak popisuje Dt 32,21: takový lid je ponechán bohům, které si sám zvolil a kterých se jejich otcové nebáli.

Výtěžek

Hospodin Izraeli dával to nejlepší, ale v jeho lidu, Izraeli, to nevyvolalo vděčnost a nepřivedlo je to do vztahu s Bohem. Izrael naopak reaguje tím, že se obrací k jiným bohům, kde prohýří dary, které jim pravý Bůh (Skála) daroval. Hospodinovou reakcí je ponechání lidu, Izraele, těmto jiným bohům napospas. To je zřejmě jediný způsob, jak si Izrael může znovu uvědomit, že bez Hospodina nemají nic a jediné, co jim zůstane jsou bozi, kteří neumí darovat nic než smrt, protože sami jsou mrtví.

Pasáž tedy popisuje stále se opakující koloběh Boží přízně a lidské nevděčnosti, na kterou

Bůh reaguje darováním svobody a respektováním lidské volby, ze které se následně lid může poučit a vrátit se k jedinému zdroji všeho, Bohu, Skále.

Šmejkal Roman

Dt 32,20-25

20 *A povedal: skryjem svoju tvár od nich, uvidím čo bude koniec ich, prevrátené pokolenie sú oni, synovia, nieto vernosť v nich.*

21 *Oni popudzovali ma (modlou) nie bohom, provokovali ma k hnevu, márnosťami i ja popudím ich, nie ľuďom, národom hlúpym spôsobím márnosť ich.*

22 *Pretože sa rozpálil oheň v hneve mojom a horí až do pekla, až na dno, pohltí zem a úrodu jej a vzplanú základy hôr,*

23 *zmetiem na nich zlé veci, šípmi svojimi požiením ich.*

24 *Zmorený hladom a strávený nákazou a morom (žiarou) jedovatým, zub šeliem pošlem na nich s jedovatosťou plazov v prachu.*

25 *Zvonku ich osirotí meč a z vnútra (z miestností) des (strach), ako mládenca, tak pannu, kojenca s mužom prestárlym.*

Štruktúra

20 Septuaginta uvádza miesto r-a-h - uvidím / ukážem

Výrok Hospodinov - pozri Dt 31,17-18

21 Synonymický paralelizmus = tak ako jednal ľud s Bohom tak bude On jednať s ľuďom (kauzalita).

22 Prvá polovica verša rozvíja druhú. Taktiež paralelizmus synonymický.

23 Miesto *zmetiem* sa uvádza (prp) *ospah* – *zozbieram* a Septuaginta má *zhromaždím* (Mi 4,6).

Kontext

Hospodin sa milostivo staral o svoj ľud a žehnal mu, chránil ho. Dával mu to najlepšie. Ľud sa mu „odvd'ačil“ tým, že ho opustil. No nielen to, hnevali Hospodina, dráždili ho a obetovali modlám. Preto sa odvracia od svojho ľudu a *hnevá sa*.

Pojmy

tahpucot - *prevrátené, zvrátené* Gn 19,29. Pr 2,12.14. 6,14. 8,13. 10,31.32. 16,28.30. 23,33 *qin`uni (q-n-a)* - *popudzovali, urážali* Dt 4.24. 5,9. 6,15. 23,16 a i.

ciasuni (c-a-s) – *provokovať k hnevu, nenávisť* Dt 4,25. 9,18. 31,29. 32,16. 32,27 a i.

qarchah - *rozpáliť, roznieť* Jer 15,14 or Iz 50,11. 64,1. 15,14. 17,4 a i.

š`ol - *peklo* Nu 16,30. 1Sam 2,6. Ž 9,18. 16,10. 49,15.16. Pr 15,11. Iz 5,14. 15,9.11.15; 28,15.18 a i.

mosrei - *základy* Ž 82,5. Pr 8,29. Iz 24,18. 58,12. Jer 31,37 a i.

hicaj - *šipy* Jób 6,4. Ž 120,4. Ez 5,16

tsakel – *osiriť, stratiť deti* 1 Sa 15,33. Jób 21,10. Mal 3,11 a i.

eimah - *strach, des* Gn 15,12. Jób 39:20. 41,6. Pies 6,4.10; Iz 33,18.

Komentáre

20 „Ponecháva ich svojmu osudu“³⁵.

21 „Lžiľuďom sa myslia nepriatelia Izraela, rovnako ako ich bohovia vo vzťahu k Hospodinu sú lžibohovia“³⁶.

22 „Obrazné vyjadrenie pomenúvajúce úplné vyhladenie“

„Židovský komentátori o Jeruzaleme ako založenom na pohoriach (Ž 125,2) a vzťahujú text k invázii Nabuchodonozora ako naplnenie časti tohto proroctva.(2Kr 25,1-7)“³⁷.

23 „žiar – rešep, ktorý vo feníštine označuje božstvo a v talmude démona“³⁸.

³⁵ SDA Commentary – vol. 1, Rewiew and Herald, str. 1069, Review and Herald Publishing Association 1956

³⁶ Starý zákon, preklad s výkladem, sv.3 (1974), str. 323

³⁷ SDA Commentary 1070

³⁸ Starý zákon, preklad s výkladem, sv.3 (1974) 323

Výklad

Keďže ľud jednal ako neverný a zvrátený syn, sú označení za pokolenie prevrátené. (Pr 6,14. 8,13) Nevážili si Božej pozornosti a tak zaznieva výrok Hospodinov.

20 Výrok Hospodinov „*skryjem svoju tvár od nich*,“ je veľmi silný. Slovo *skryjem* je v Hi – čo znamená, že Hospodin spôsobí aby na neverný ľud dopadli dôsledky jeho odvrátenia sa. Ľud je takto ponechaný svojmu osudu, ostáva nestrážený a bez ochrany. Je zrejmé, že odňatie Božej pozornosti bude viesť ku koncu, zničeniu národa. Ľud provokoval Boha ako neverná manželka k žiarlivosti, (Dt 4,24. 5,9. Ex 34,14. Iz 54,5).

21 Ľud provokoval Boha až k nenávisti. (Dt 4,25. 9,18. 31,29) Tak, ako jednal ľud s Hospodinom, tak bude jednať On s ním. Tak ako Izrael urážal Hospodina modlami (nie bohom), tak dopustí aby bol Izrael nie ľuďom – národom hlúpym zmárnený. Hospodin „odpláca“ nesmiernym nešťastím. Však zlo, ktoré Hospodin dopúšťa, nie je dôsledok osudu. Naopak je to nástroj v rukách Hospodinových. Nemôžeme preto obviňovať Boha z toho, že dopúšťa nešťastie, ale naopak podotknúť, že i zlo je v Jeho rukách a On má nad ním moc.

22 Oheň je tu ako symbol (Ez 30,8) veľkého nešťastia či stupňovania hnevu (Jer 15,14). Hnev Boží sa rozpaľuje až preniká do hĺbok „pekla“ – do miesta najväčšieho utrpenia a zatratenia. Zo sebou nesie všetko – úrodu, dokonca zem ani pohoria neobstoja. Božie šípy a zlo, ktoré dopustí Hospodin, sú formulované vo verši **23**.

23 Sú to obrazné slová, ktoré sa vzťahujú na súd Boží (Ž 7,12-13. 38,2. 91,5. Plač 3,12-13. Ez 5,16). Text ďalej pokračuje popisom dôsledkov odňatia Hospodinovej ochrannej ruky. Šípy tu ešte podtrhujú slová o

prebiehajúcim súde Božom. (Ž 7,12.13 a pod.).

24 Ľud je zmorený hladom doslova „*pustošiaci hlad*“. Nákaza a mor kazia ako smrtiaca žiara, ktorá všade preniká. Ako blesky, ktoré spaľujú (Ž 78,48-49), ako plameň ohňa (Pies 8,6. Hab 3,5). Ako ohnivé šípy (Ž 76,4). Dravé šelmy sa vrhajú na nestráženého a hladom zoslabnutého človeka, ktorý je pre nich ľahkou korisťou. Ak by sa podarilo nešťastníkovi uniknúť pred šelmou, zachváti ho jedovatý plaz (had), ktorý sa plazí v prachu.

25 Vetchý a chorobou oslabený národ sa nedokáže ubrániť nepriateľovi, ktorého meču Hospodin dovolil aby zanechával za sebou siroty. Meč nepriateľa nečiní rozdiel ani v pohlaví, ani vo veku obete (Jer 9,19-22. Plač 1,20. Ez 7,15). K nepriateľovi, ktorý prichádza zvonku sa pripája i strach a hrôza, ako vnútorný protivník, ktorý možno pramení z vedomia, že Hospodin odstúpil a už neochraňuje svoje deti.

Hospodin netrestá nenávistne svoj ľud aby sa pomstil, ale dopúšťa naň nešťastie aby ho napomenul a upozornil na hriechne jednanie. Pomáha mu zanechať hriech a dáva mu šancu uvedomiť si svoj stav a činiť pokánie. Tvrdé Hospodinove slová vyjadrujú i bolestné následky nedôvery ľudu k svojmu Bohu.

Verš 21 aplikuje apoštol Pavol (Rim 10,19) na nesenie evanjelia pohanom po tom čo židovský národ odmietol prijať Mesiáša.

Csaba Čák

Dt 32,26-31

²⁶ Řekl bych: Rozpráším je, vyhladím jejich památku mezi lidmi.

²⁷ Ale obávám se urážek nepřítele a že to jejich protivníci nepochopí, že řeknou: »Vyvýšila se naše vlastní ruka; Hospodin nic takového nevykonal.«

²⁸ Je to pronárod, jenž ztratil soudnost, nejsou schopni porozumět.

²⁹ Kdyby byli moudří, jednali by prozíravě, pochopili by, jak skončí.

³⁰ Jak to, že jeden zažene tisíc a dva zaženou na útěk deset tisíc! Ne-li proto, že je prodala jejich Skála, že je Hospodin vydal v plen?

³¹ Jejich skála není jako Skála naše, to mohou posoudit i naši nepřátelé.

Struktura

26 – obsahuje paralelismus syntetický (Hospodin vyhladí lid a poté i jeho památku).

30 – dvojitý paralelismu syntetický (jeden pronásleduje, dva pronásledují; Skála je prodala, Hospodin je vydal).

Textový aparát neposkytuje žádnou významnou informaci.

Obsah

26 a **27** patří k menší části (myšlenkově, ne textově; jinak viz dělení podle ČEP), ve které převážně hovoří Hospodin o svém lidu. **26** a **27** tvoří kontextuální jednotu, protože **26** rozvíjí **27** a naopak.

28-31 je součást celku, ve kterém se Hospodin obrací na „pronárod“ (**28**), který není blíže určen. Myšlenkově ovšem navazuje na „protivníky“ (**27**). Buď jsou to nepřátelé Božího lidu, některý z okolních národů, jimiž byl Izrael ovlivňován, nebo toto Hospodinovo pojmenování Božího lidu je součástí, ba výrazem Hospodinova soudu nad svým lidem – hodnocení stavu Izraele. Hospodin by zde potom nemluví o pošetilosti a nerozumnosti okolních národů, nýbrž tyto atributy vztahuje na „vlastní děti“!

Pojmy

26 *Afejhem* (rozházet); 1.sg.A Hi, v tomto tvaru happax legomenon, kořen *a-f-h* se vyskytuje v Ex 25,26; 26,18; Lv 13,41; 21,5; Nu 24,17; Joz 15,5.

Ašbítá (ustane); 1.sg.A Hi, tvarové happax legomenon, kořen – Dt 2,12.14.15 (nebo Ex 20,8.10.11; Lv 2,13).

Meenoš (šlověk); v Dt pouze jednou; ve stejném tvaru (4x) v Job 28,4; 33,12; Iz 51,12; jinak veškerý další výskyt je překládán jako „člověk“ (v knize Job velké množství výskytů), pouze v Gn 4,26; 5,7; 5,11 nepřekládán, jen přepisován slovem „Enos“.

Zikram; cca 5x v Bibli; stejný tvar se vyskytuje v Ž 9,7; 34,17; 109,15; Kaz 9,5; vždy je přeloženo jako „památka“ (z-k-r např. Dt 9,7; 15,15; 16,3; 25,19; 32,7).

27 *K-a-s* (*lekat*); 8x ve stejném tvaru: Dt 1,6; 15a; Př 17,25; Kaz 1,18; 7,3.9.10.11.20.28.

Agur (zlost); 2x tvar: zde + Př 30,1 (k-a-s Dt 1,17; 18,6.2; 26,5).

Rámá (vyvýšit, pozvednout); 19x; (r-v-m) např. Nu 15,30; 33,3.

P-a-l (učinit); 14x; Nu 23,33; Ž 11,3; Iz 5,12; 41,4.

28 *Goj* (národ); více než 300x přeložen jako „národ, pronárod, lidé“ nebo „pohané“.

Ecót (rady); 3x ve stejném tvaru (Ž 13,3; Iz 25,1); celkově cca 80x jako „rada“.

29 *Lacharítam* (budoucnost) nebo „konec“.

30 *Jirdoch* (pronásledovat); 7x ve stejném tvaru (např. Dt 19,6; Joz 20,5; 23,10).

Cúram (Skála jejich); cca 64x „skála“, 5x „síla“ (Neh 3,5; Ž 78,35).

Komentáře

26 – **27** „Nástroje trestů má zcela v rukou Hospodin, takže smyslem pokut není záhuba, nýbrž vysvobození z hříchu a ze zla. V celém oddílu mluví Bůh, a to sám se sebou, přičemž zvláště verš **26** dává možnost nahlédnout do jeho otcovského nitra (srovnej Gn 6,5-7; Oz 6,4). Jako spravedlivý soudce by měl svůj

lid zcela vyhladit. Toto rozhodnutí však mění s hledem na pýchu nepřítele, kteý by to pokládal za své vítězství a posmíval by se samému Hospodinu (Dt 9,28)³⁹.

28-31 „O pohanských národech se vypovídá, že ztratili úsudek. Nedá se od nich očekávat příznání, že je má Hospodin ve své moci. Nepohcopí to ani z tak nápadného jevu, jakým jsou Hodpodinovy boje a překvapivé porážky nepřítele. Nevidí, že selhala jejich víra v božstva, že sám Hospodin je vydává v plen“⁴⁰.

Výtěžek

26 Říkám: „Rozházím je a způsobním, že jejich památka mezi člověkem (lidem) ustane“.

Hospodinova přímá slova vypovídají o „vnitřní“ bolesti, kterou prožívá díky svému lidu. Kořeny sloves a jejich kmeny (zde většinou Hi A) vypovídají o jasné Boží intervenci do dané situace, která jediná může způsobit zvrát. Tím, že Hospodin svůj lid „rozhází“, tedy „rozptýlí do všech stran“⁴¹, způsobí přerušeni s modloslužebným domovem. Přeruší všechny dosavadní styčné body, roztrhá pouta, zbaví lid minulosti (a nastane chaos). Rozptýlením sice nastane jakási bolest, ale hlavním smyslem je přes ztráty dojít zpět na Boží cestu (36). Rozprášením by ovšem mohla nastat celková změna statutu Božího lidu (stane se *pronárodem*). Byl přece vytvořen za účelem jednoty, která měla odrážet Boží jedinečnost - princip monoteismu. Bůh zde chce zasáhnout velmi radikálně a řešit problém zásadní cestou – rozptýlením. Vše je determinováno hlavní myšlenkou pasáže: vše, co se děje, činí právě Hospodin, nikdo jiný! Tím, že ukazuje následky špatného chování a tím, že se „neskrývá“ před nenávisťnými lidskými pohledy, dává současné i východisko.

Izraelský lid se přece nemusí bát, nejsou hříčkou osudu, pouze na ně dolehla přísná Hospodinova ruka.

Do jakého „prostoru“ ovšem bude Boží lid rozptýlen? Stanou se snad z lidu se silnou národní identitou hloučky ubohých, kteří se budou muset asimilovat do okolních národů? Nebyl by to krok zpět, do neuspořádanosti?

Božím záměrem byla jednota vyvolného národa. Ta se ovšem zatím neuskutečnila. Z ochranného středu (Jeruzalém), kde je vše pod kontrolou, se Bůh sám rozhoduje svůj lid „rozmlstit“ do nebezpečného prostoru.

Není vyloučeno (byť následky by byly horší), že se jedná o jakési „vnitřní“ rozptýlení („rozervání“). Zatímco v prvním případě by byla zachována jednota v diaspoře, zde by Hospodin narušil samotnou podstatu svého lidu. Sám by způsobil (Hi A) vnitřní rozervání a nejistotu, tedy naprostý rozpad celého vyvolného národa. Možná mají tato slova působit jako výhrůžka. Jakoby se tímto tvrdým varováním Bůh snažil ukázat na jediné možné východisko – sebereflexi, pokání, návrat k Bohu. Rozbití „tukové hráze - bariéry“ (15) je možné pouze „rozházením“ zažitých představ a „rozptýlením“ do nehostinného prostředí. Aktuál zde naznačuje, že jde o současný stav lidu jako následek jejich skutků.

Bůh dále „způsobí přestání“ na izraelskou památku. Kralický překlad říká: „rozkáží přestati mezi lidmi paměti jejich“, podobně i ČEP hovoří, že „...vyhladím jejich památku mezi lidmi“. Vzpomínky tvoří nedílnou součást vlastní minulosti. Je patrné, že Hospodin chce „rozptýlit“ svůj lid. Ale chce tak zničit vše, co bylo dposud vytvořeno? Vyhlazením *památky* po Izraeli by toho přece dosáhl! Pokud ovšem vymizí *památka* po Izraelském národě, nevymizí i *památka* po samotném Bohu? Je možné, že tato slova

³⁹ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974), str. 323

⁴⁰ op.cit. 324

⁴¹ PÍPAL, op.cit.

nejsou pronesena jako trest či hrozba, ale jako přirozený důsledek odpadnutí. Neochota naslouchat Božímu hlasu způsobí „rozprášení“ a tedy ztrátu identity Božího lidu. Při úvaze vyhlazení památky jako trestu musíme připustit, že Bůh zajde tak daleko, že dovolí zničení každé vzpomínky na Izrael (pokud je Božím přáním lidská svoboda, nemůže „vymazat“ či „přeprogramovat“ lidskou mysl!).

Celkově si musíme položit otázku, jestli je složitější (lépe řečeno horší) vyhladit *památku* nebo *lid*? *Památka* totiž tvoří propojení z minulosti, přes přítomnost do budoucnosti. Lid naopak tvoří objekt (podstatu) paměti. Z lidského pohledu je čin vyhlazení lidu (z hlediska „pracnosti“) jednodušší než rušit každou myšlenku. Je ovšem jasné, že obojí (jak lid, tak paměť) tvoří Hospodin, a proto jimi může jen On disponovat.

27 *At se zlosti nepřítelů nelekám, at to jejich protivníci nerozeznají at neřeknou : „Ruka naše se zvedne sama, Hospodin z toho všeho nevykonal nic“.*

Myšlenkově rozvíjí verš **26.**, bez kterého nedává valného smyslu. Bojí se snad Bůh, aby neztratil svou pověst? Je oním nepřitelem satan? Jsou „*protivníci*“ pronárody, nebo samotný národ Izraelský, který se staví do opozice k Hospodinu (viz ČEP).

Pokud se jedná o Izraelce, není jasné, proč by o svých těžkostech hovořili jako o „*vyvýšení vlastní ruky*“? Bylo-li by tomu tak, svědčila by jejich slova o naprostém chaosu v jejich myšlení (**28**), kdy nevidí skutečné příčiny a žijí ve vlastním vykonstruovaném světě. Hospodina, díky vlastní zaslepenosti a „*ztučnění*“ (**15**), vnímají idealizovaně a nepravdivě. Ttak si lze vysvětlit tyto zcestné řeči. Pokud tato slova o sobě říkají Izraelci není jasné, jsou-li to slova pokání, nebo naprosté zatvrzelosti.

Pokud termín „*protivníci*“ označuje pronárod (některého ze sousedů Izraele), přirozeně se distancují od Boží milosti, která jim byla udělena. Boží tresty sice působí skrze pohanské národy, ty ovšem mají teorie o vlastních vítězstvích. To znamená, že lidé bez Boha nejsou schopni připustit (pochopit) Boží moc (čímž Boha degradují). Hospodin je přesto používá jako výchovný prostředek na své nehodné.

28 *„Protože pronárod ztrácí svoje rady a není v nich porozumění“.*

Je tento verš nějakým vysvětlením pro tvrdá Boží slova v předcházejících verších? Je oznámením stavu, či jasnou výtkou?

Odmítnutí Hospodinových rad přináší ztrátu rad vlastních. Jestliže lid nedokáže přijímat z Božích rukou, ztrácí úsudek a vlastní rady upadají v zapomnění. Člověk potřebuje vyšší autoritu, která určuje jeho smysl (kralický: „*nebo národ ten nesmyslný jest...*“). Bez Božího vyššího principu (smyslu) ztrácíme i ten vlastní a stáváme se nesmyslnými. Z toho následně plyne neporozumění – ztráta rozumu (soudnosti).

„*Pronárod*“ je v kontextu Písně (*gój* může ovšem v hebrejštině znamenat i „*národ*“) nástrojem Hospodinovy moci proti Izraelcům. Je ovšem možné, že by Hospodin označil vlastní národ pejorativně jako „*pronárod*“. Označením „*pronárod*“ je skupina lidí jasně determinována. Hospodin tímto odhaluje skutečný stav svého lidu a nabízí řešení – tito lidé potřebují pomoc. Čtenáři Písně tak dochází, jak mnoho se shoduje celkový stav Izraelců se stavem pohanských národů.

29 *„Kdyby zmoudřeli, jednali by prozíravě, rozuměli by vlastnímu budoucnu“.*

Moudrost (založená na bázi Hospodinově, z níž vychází) by měla evokovat prozíravost, ke které tento verš nabádá. Prozíravost totiž pomáhá vidět skutečný stav věcí i vidět do „*budoucnosti*“. Prozíravost pomáhá sejmout „*klapky*“ z očí a porozumět následkům

vlastního chování. Také pomáhá porozumět skutečnosti – Božímu jednání: co s nimi Bůh zamýšlí, a jak (že) se snaží pochopit jejich stav.

30 „*Jak to, že jeden pronásleduje tisíc a dva deset tisíc? Ne-li snad proto, že Skála jejich je zaprodala, a Hospodin je vydal?*“

Je jasné, že vše, co Izrael koná, se děje z Boží vůle a pod Jeho dohledem. Hospodin dopustil, aby jeden z pronárodů „*mohl honit tisíc a dva (z pronárodů) zahnat na útěk deset tisíc!*“ Hospodin je ochoten učinit i „zázrak“ v neprospěch vyvolného národa: nechat porazit či demoralizovat národ proto, aby pochopili vážnost situace. Tím ovšem sebe uvádí do – z lidského pohledu – nepříznivé situace, protože spolu se svým národem také On sám prohrává (viz princip „svatých válek“ jako bohslužebného boje). Bůh je schopen přijmout vlastní prohru ve svaté válce kvůli prozumnosti lidu.

Stále platí pravidlo, že pokud Hospodin dopouští tresty, je jasné, že stále stojí poblíž národa. Ponechání lidí následkům vlastních činů proto signifikuje Boží odpuštění.

Je ovšem možné, že „*pronárody*“ jsou výhradně pohané. Jejich skála (bohové; viz **31**) je „*prodala*“ a Hospodin tomu nezabrání. Nechal dopadnout výsledky jejich vlastního jednání. První dvojverší (**30ab**) naznačuje principy vítězství pohanů nad Izraelem. To ovšem pronárodům nepomůže, protože už za nimi Bůh nestojí (**30cd**).

31 „*Protože naše Skála není jako jejich skála a nepřátelé naši to sami mohou posoudit.*“

31 je myšlenkové uzavření tohoto oddílu. Mojžíš jednoznačně a opět vyhláší jedinečnost Boží. *Naše Skála* (i když nás *prodala*) je odlišná od jejich skály. Náš Bůh je nesouměřitelný s jejich bohy. Tento rozdíl je natolik patrný, že to poznají dokonce i Boží

nepřátelé. Vugáta naopak čte, že „*jsou neschopni pochopit*⁴² (to).“

Milan Urban

Dt 32,32-37

32 Jejich réva je z révy sodomské, z vinic Gomory, jejich hrozny, hrozny jedovaté, mají trpká zrnka.

33 Jejich víno, jedovina dračí, krutý zmijí jed.

34 "Což to není uschováno u mne, zapečetěno v mých pokladnicích?"

35 Má je pomsta i odplata, přijde včas a jejich noha zakolísá, den jejich běd se blíží, řítí se na ně, co je jim uchystáno."

36 Hospodin svůj lid obhájí, bude mít se svými služebníky soucit, až uzří, že ubývá sil, že je konec se zajatým i se zanechaným.

37 Tu řekne: "Kdepak jsou jejich bohové, skála, k níž se přivinuli?"

Rozbor

32 Samaritanu a Syriaka uvádějí slovo "anabemo" - *hrozen jeho* ve tvaru "inbejchem" - *hrozen jejich*.

Některé verze Samaritanu uvádějí ve slově "roš" - *jed* místo podkladu s písmenem "vav" podklad s písmenem "alef". Slovo pak může znamenat *jed* nebo *hlavu*.

34 Ve slově "kamus" - *uschovat*, čte Samaritanus "kanus" - *hromadit, shromažďovat* a čtenář to má srovnat se Septuagintou, kde je "sinéktaj" - *česat (sklízet), hromadit*.

35 Samaritanus a Septuaginta ve slově "li" - *ke mně*, uvádí tvar "liom" - *ke dni*.

Slovo "všillem" - *odplata* má souvislost se slovem "všillum" srv. Oz 9,7.

37 Septuaginta a hebrejský text manucriptu z Qumránu přidávají ke slovu "vamar" - *a říká*, slovo JHVH. Samaritanus "amru" - *říkají*.

⁴² Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974), str. 319

Samaritanus, Targum a Targum pseudo Jonatána ve slově "ej" – kde jeho rozšířenou podobu.

Septuaginta spojení slov "chasaju bo" - hledat útočiště v něm, překládá: „na (o) kterém se přesvědčili na nich“.

Struktura

32 Syntetický paralelismus A//B // C//D, rozvíjí (stupňuje) jednotlivé části verše.

33 Synonymický A-B, paralelismus C-D navazuje na předchozí verš (32cd//==33), který rozvíjí a připodobňuje jejich víno k jedu draků a zmijí.

34 Rozvíjející paralelismus - *on je uschován u mě, je zapečetěn u mě* (myslí se tím u Boha)

35 Syntetický paralelismus A-B, C-D - *pomsta a odplata* souvisí s *dnem jejich bídy; zhrouť se noha jejich, pospíchá k lidu odplata, to co je na ně přichystáno.*

36 Paralelismus rozvíjející A-C, B-D - *Hospodin soudí svůj lid a slitovává se, když vidí jejich bídu a úbytek.* Předložka "kí" naznačuje příčinný vztah mezi Hospodinovým soudem a úbytkem.

Kontext

Text je pokračováním předešlé části a plynule na ni navazuje. V předchozích verších se píše o tom, jak odmítnutí rad od Boha přináší neschopnost rozumět a ztrátu rad vlastních. Moudrost je měla vést k prozíravosti a pochopení budoucnosti. Rozlišení mezi skálou okolních národů a Skálou národa Izraelského (**31**) pokračuje v dalších verších jako rozlišování o původu, což později vyústí v určité důsledky.

Pojmy

32 *Gefen* (vinná réva, vinný kmen) Nu 6, 4; Iz 34, 4.

Sdom (Sodoma) Gn 13;14;18;19; Jr 49, 18; Ez 16

Šadmot (vinice) v tomto tvaru se vyskytuje jen zde, jinak Iz 16, 8; Abk 3, 17.

Anabemo (hrozno) v tomto tvaru jen zde, jinak Dt 42, 14; Gn 40,10.

Inbej (hrozno) hapax legomenon; (v 25,5)

Roš (jed nebo hlava) hapax legomenon.

Ašklot (hrozny) tvar f.pl.constr. V tomto tvaru jen zde, jinak Gn 14, 13; Dt 1, 24.

Mrorot (hořkost) v tomto tvaru jen zde, jinak Jb 13, 26; Jb 16, 13; Ex 12, 8 atd.

33 *Chamat* (jed, hněv), mnoho výskytů např. Dt 32, 34; Gn 27, 44; Nu 13, 21; 34, 8.

Taniním (drak) v tomto tvaru jen zde, jinak Ž 74, 13; 148, 7; Da 2, 7; 7, 5.

Roš /s podkladem "alef"/ (jed, hlava, zloba) Gn 46, 21; 1 S 5, 4; Iz 7, 8.9.

Ptaním (had) Jb 20, 14.16; jinak Ž 58, 5; Iz 11, 8.

Akzar (krutost, nemilosrdnost) Jb 41, 2.

34 *Kamus* (uschovat, k-m-s, pas.partc. Q, m, Sg.) hapax legomenon

Immadi (při, s, ve společenství nebo v těsném vztahu) Gn 3,12; Dt 5, 31 a 32,39; Ex 17,2 atd.

Chatum (těsně uzavřít; pas. partc. Q, m, Sg.) hapax legomenon.

Ocrotaj (poklad ;suff. 1 os, Sg.)

35 *Naqam* (pomsta) Dt 32,41; Num 31,2; Lv 26,25; Iz 34,8;35,4; Iz 47,3 atd.

Šillem (nahradit, odměna) hapax legomenon; jinak Gn 46,24; Lv 5,24; Jb 8,6;22,21 atd.

Tamut (hrozit, kolísat, chvět se, hroutit se, m-v-t, Q.3.sg.f. nebo 2.m. F) 1 Par. 16,30; Ž 46,6; 93,1; 96,10; 104, 5; Iz 54,10.

Qarob (blízko) Dt 22,2; 30, 14; Gn 45,10; Ex 13,17; Nu 24,17 ajin.

Ejdam (bída) Jb 21,17;30,12; Jr 18,17; 46,12; 49,32; Ez 35, 5 apod.

Čaš (pospíchat, ch-v-š, Q, 3.sg.m. F) hapax legomenon.

Atidot (připravený, pl.f.) hapax legomenon.

36 *Jitnecham (dát se potěšit, cítit lítost, n-ch-m, Hitpael, 3.sg.m. A) Ž 135, 14.*

Acur (uzavřít, zamezit, zdržet se, a-c-r. pas. part.Q. m.sg.) 1 Kr 14,10; 2 Kr 14,26;

1 Pa 12,1; Neh 6,10; Jr 33,1; 36, 5 apod.

Azub (opouštět, odejmout, ponechat, a-z-b, pas.part.Q.m.sg) 1 Kr 14,10; 21,21; Jr 14, 5.

37 *Hasaju (schoulit se, přivinout, přitulit se.ch-s-h , Q.3.pl. F) hapax legomenon.*

Komentáře

28nn vypovídá o pohanských národech, které ztratily úsudek.

32 a **33** jasně odlišují révu a odvozují z ní původ pohanských národů a tím i úděl, který jim Hospodin přidělil.

34–36 „*Hospodin se slitovává nad svým lidem kvůli sobě samému, ne pro nějaké jeho zásluhy. Nezapomíná na zvrácenost nepřátel, mají u něho všechno schováno*“⁴³. Hospodin pozvedne jejich srdce. Osvědčí se opět znovu jako jejich zastánce.

37 V tomto verši se klade otázka po moci bohů. Někteří vykladači v tom vidí, že hovoří nepřátelé, ale souvislosti spíše napovídají tomu, že to říká Hospodin. Ten mluví ke svému lidu, který procitnul a pochopil, že mu pohanské národy nepomohou.

Výtěžek

32 „*Protože z vinného kmene Sodomy vinná réva jejich a od vinice Gomory hroznu jejich, hrozny jedu, hrozny hořké jeho (k němu)*“.

Tyto 4 věty jsou v původním textu nominální. Z obsahu a spojky „*protože*“ je patrné, že navazuje na předcházející verš, kde se zdůrazňuje jedinečnost a rozdílnost Skály Izraele od skály okolních národů. Spojka *protože (ačkoli, když)* uvádí příčinu předchozího tvrzení (kauzalitní vztah).

Hospodin upozorňuje, že jejich hrozno, víno a vinice pocházejí ze Sodomy a Gomory. Tam je jejich původ, o čemž současné projevy svědčí. Víno a hrozny – ovoce - jsou

v poetické řeči tohoto textu metaforou pro následky. Obě místa – Sodoma i Gomora – připomínala místo záhuby a trestu Hospodinova. Má být ukázáno, jakou kvalitu mají tyto plody. Vinná réva Sodomy souvisí "s hrozny jejich" a ukazuje na skutečnost, že jsou to hrozny jedu. Stejný charakter má vinice z Gomory, která nese hrozny hořké. Užívání synonym zde zdůrazňuje jak různé podoby vína, tak jeho vlastnosti. Za každým slovem vztahujícím se k vínu následuje přívlastek. To odkud věc pochází, jaký je její základ, udává její konečnou kvalitu a charakteristiku. Protože víno z Gomory je hořké, člověk nemůže sklidit nic jiného než hořkost a jed. Ze špatného nemůže nikdy vzniknout nic dobrého. Přesto to, co vyrůstá ze Sodomy a Gomory je pod Hospodinovou vládou a soudem. V Iz 5 je vinicí Izrael. Je-li tomu tak i zde, pak následkem jejich chování je otrava jedem a tedy smrt.

Podobná myšlenka je v Mat 7,16. Spojnicí by mohlo být „*stafilos*“ jako označení hroznu. Výpověď Mat 7,16 - trní nemůže plodit víno, tzn. špatná podstata a základ nemůže dát nikdy nic dobrého - je podobná výpovědi v Dt32,32: víno z Gomory a Sodomy nemůže dát nic dobrého. Víno ze špatného základu plodí jed – špatnost.

33 „*Jedy draků, víno jejich a jed zmijí krutých*“.

33 rozvíjí předchozí verš. Opět se jedná o 2 nominální věty, což zdůrazňuje příslušnost k předchozí větě. Hospodin zde umocňuje ještě silnějšími slovy (přirovnáním k jedu) vlastnosti sodomských a gomorských produktů. Jed vede ke smrti a krutost zmijí k nemilosrdnosti. První slovo, které zde označuje jed, znamená i hněv. Další slovo pro jed se jinde překládá „*hlava*“. Proto by překlda mohl znít: „*Hněv draků víno jejich a hlava zmijí krutých*.“ Je možné přisoudit hněvu charakter jedu, který může zabít? Může se hlava projevovat nemilosrdnou krutostí?

⁴³ Starý zákon, překlad s výkladem, sv.3 (1974)

Hospodin upozorňuje na nebezpečí ukrývající se v přijetí „ovoce“ okolních národů.

34 „Zda-li není on schovaný při mně, zapečetěný v pokladech mých?“

Zde začíná Hospodin otázkou (věta nominální). Hospodin se ptá (a diví se): vždyť on je uschovaný u mě, těsně uzavřený mezi poklady mými, mezi mými vzácnými věcmi, tak jak může dělat takové věci? Na druhou stranu je-li to oznamovací způsob, potom se jedná opět o příčinný vztah, jehož důsledky budou pozorovatelné v následujícím verši.

Obě hlavní slovesa jsou vokalizována jako pasivní tvar participia Q. Vokalizace naznačuje, že aktivita *uschování a zapečetění* nemůže vycházet od člověka, ale v tomto případě jen od Hospodina. Jde o tzv. pasivum divinum. Text ukazuje, že *uschovávat a zapečetěvat* může jen Bůh, je to jeho aktivita směrem v nám. Dokonce je národ Izraelský *uschován* mezi *poklady* Božími (mezi tím nejvzácnějším) i přes předchozí neposlušnost. Na sloveso *uschovat* navazuje předložka označující těsné společenství nebo vztah. Sloveso pro uzavření pak znamená těsně uzavřít. Celá výpověď nabývá charakteru těsného a výjimečného vztahu.

35 „Ke mně pomsta a odplata, k času zhrouť se noha jejich, protože blízko je den bídy jejich a pospíchá to, co je přichystáno k nim“.

Hospodin upozorňuje svůj lid, že jeho odplata je v Jeho rukou. Struktura textu naznačuje, že *bída a zhroucení nohy* (postavení) *jejich* souvisí s *pomstou a odplatou*. Jejich *odplatou* za předchozí činy bude *bída a zhroucení nohy*, tzn. neschopnost pohybu a postoje vede k bídě. Tato neschopnost pohybu způsobí, že postižený nemůže uniknout tomu, co je na něj přichystáno. Izrael nemůže uniknout soudu ani důsledkům svého chování. To vše se stane v určitý čas. Naději pro člověka přináší jen skutečnost, že pomstu i odplatu má ve své moci Hospodin.

36 „Když soudí Hospodin lid svůj a nad služebníky svými velmi se slitovává, když vidí, že úbytek ruky a nic udrženo (odloučeno, není jim dopřáno) a opuštěno“.

Hospodin bude soudit svůj lid a nad těmi, kdo jemu slouží, se slitovává. Soud a slitování patří k sobě: slitování je rys Božího soudu (soudí Bůh také *slitováním*, nebo jen *pomstou a odplatou*?). Hospodin cítí svoje slitování v sobě velmi silně⁴⁴. Slitovává se tehdy, když vidí jejich bezbrannost, úbytek, chudobu, bídu a fakt, že nic nemají a nic nevlastní. Když se po Hospodinově soudu zhrouť jejich noha a nebudou moci fungovat, vznikne úbytek jejich ruky a chudoba. Ale protože jde o jeho služebníky, tak se sám Hospodin nad nimi slitovává. Pasivní participia *udrženo a opuštěno* opět (**35**) naznačují, že do tohoto děje nemohl člověk zasáhnout a nijak jej ovlivnit; děje se bez závislosti na něm. Důsledek toho, co k lidu spěchá, co je neodvratné, je patrný v úbytku ruky, tedy síly, tzn. možnosti nějak zvládnout svůj úděl.

37 A říká: " Kde Bůh (bohové) jeho, skála, v níž oni hledají útočiště?"

Slovo označující Boha může znamenat i mnoho bohů. Jde-li o bohy (jak překládá ČEP), soudil by Hospodin všechny národy, ale jen svůj lid obhájí. Těch národů se ptá, kam se poděli jejich bohové, tedy jejich skála (jistota), ve které hledají schoulení se. Této logické struktury by napovídala i začátek věty. Začíná totiž slovesem *říká* ve tvaru 3.sg.m.; v manucriptu z Qumranu (a Septuaginta) je k tomuto slovesu připojeno Hospodinovo jméno. Pak Hospodin mluví k okolním pohanským národům a tato jeho otázka je výrazem jeho soudu nad nimi (nad národy i jejich bohy). Možná, že Hospodinova mluva je výsměchem pohanským národům a jejich bohům. ČEP se domnívá, že se jedná o soud všech, protože před tím se mluví i o soudu nad Izraelem. Pohanské národy nemají

⁴⁴ sloveso je uvedeno v intenzivní formě druhého slovesného stupně, v Hitpaelu

zastání, jen nad národem Izraelským se Bůh slitovává.

Stejně jako je možné, že se ptá národů na jejich bohy, ptá se národa Izraelského na bohy, kterým věřili, ale kteří nebyli schopni je ochránit před jeho soudem.

Hospodin se ovšem může ptát Izraele, svého lidu, kde mají svého Boha. Připomíná jim, že ho opustili.

Jenže tázajícím nemusí být jen Hospodin. Možná se ptá Izrael na bohy svých sousedů. Možná je tato otázka v ústech izraelců výrazem jejich prozření, jako první etapy návratu k Hospodinu.

Jakub Chládek

Dt 32,38-42

38 *Ti, kteří jídali tuk jejich obětí, popíjeli víno jejich úliteb? Ať povstanou a pomohou vám, ať jsou vám skryší!*

39 *Nyní hleďte, jsem jedině já, jiný bůh vedle mne není, já usmrcuji i obživuji, zdeptal jsem, a zase zhojím, není, kdo by vytrhl z mé ruky.*

40 *Pozvedám ruku k nebi a pravím: Já jsem živ navěky!*

41 *Nabrousím-li svůj blýskavý meč, chopí-li se moje ruka soudu, vykonám nad svými protivníky pomstu, odplatím těm, kdo mě nenávidí.*

42 *Opojím své šípy krví - můj meč bude požírat maso -, krví skolených a zajatých, hlavou nepřítele s vlajícími vlasy."*

43 *Pronárody, zaplesejte s jeho lidem, vždyť on pomstí krev svých služebníků, vykoná nad svými protivníky pomstu a svou zemi, svůj lid, zproští viny.*

Kontext

V celé písni se prolíná snaha Hospodina změnit stav svého lidu. V 27 se odkrývá, jak nesnadné to má Hospodin s Izraelem. Zlatou nití, která se line celou Dt 32 je ujištění, že za vším, co Izrael potká, stojí Hospodin. Vše co v Písni čteme si klade za cíl prozření a záchranu Božího lidu.

Poslední pasáž Písně Mojžíšovy začíná již v 37. Hospodin začíná svou řeč výsměchem těm lidem, kteří vkládali svou důvěru v bohy. Jaké to má důsledky se však vyjasní až při úbytku sil a v beznaději (36), kterou Izrael bude muset projít. V 38 pokračuje v popisu bohů, kterým dal Izrael (nebo alespoň část lidu) přednost.

Pojmy

chalab vd'baš; (mléko a med) Ex 3,8.17; 13,5; 33,3; Lv 20,24; Nu 13,27; 14,8; 16,13.14; Dt 6,3; 11,9; 26,9.15; 27,3; 31,20; Joz 5,6; Iz 7,22; Jr 11,5; 32,22; Ez 20,6.15

ani ani; (*já*) viz Dt 32,39; Iz 48,15; Oz 5,14

ani hũ; (*já sám, dosl. já, to jest On*) pouze u proroka Izajáše a to ve verších: 41,4; 43,10.13; 46,4; 48,12; 52,6

Sloveso *n-s-'* (*nesu*) a podstatné jméno *jad* (*ruka, ruce*) se společně vyskytují ve verších: Gn 14,22; Nu 14,30; Lv 9,22; Ž 28,2; 134,2; 2 Sam 18,28; 20,21; Ž 10,12; Iz 49,22; Ex 6,8; Ez 44,12

Sloveso *š-n-n* (*brousit*) a podstatné jméno *chereb* (*meč*) se společně neobjevuje nikde jinde než v Ž 64,4.

parot (*vůdce; neupravené vlasy*) se objevuje už jen v Sd 5,2.

harnínu (*plesejte*) (*Hi*) je v tomto tvaru jen Ž 81,2.

Komentáře

40 *„Hospodin potvrzuje svůj výrok i přísahou po lidském způsobu. Příklad při sobě samém, při svém životě“.*

43 „Sám Hospodin přinese smírčí oběť“ a Boží lid se tak ocitne „bez jakékoliv zásluhy“⁴⁵.

Výtěžek

38 „Kteří tuk obětí jeho jedí, piji⁴⁶ víno úliteb jejich, ať povstávají a ať pomáhají vám, ať je nad vámi úkryt“.

U výrazu „tuk“ targum uvádí „tuk můj“. O jaký tuk se jedná? Tuk od Hospodina? Hebrejské *cheleb* se velice často vyskytuje ve spojení „mléko a med“ a to jako zaslíbená odměna od Hospodina, resp. Pokrm v zaslíbené zemi. Tento text tedy naznačuje, že tuk, který byl darem od Hospodina (**14**) je paradoxně obětován jiným bohům (zneužívání Božích darů).

Rovněž i víno je přinášené jako oběť (Lv 23,13). Zřejmě je forma přinášení obětí podobná (totožná?) Hospodinovu kultu. Lze předpokládat, že to byl právě Izrael (nikoliv pohané), kterého se týká toto provinění – Izraelci uctívali bohy tak, jak uctívali Hospodina a jak měl být uctíván pouze Hospodin. Nebo je to Hospodinova ironická poznámka: když jsou ti bohové schopni konzumovat obětiny, ať vám pomohou.

Ve výrazu „pomáhají vám“ Bůh jmenuje činnost, kterou svému lidu sám poskytoval (Ex 18,4; Dt 33,7.26.29).

39 „Podívejte se teď, protože já (jsem), já sám. Žádný bůh (bohové) (není) u mě (se mnou), já usmrcuji a oživuji, zraňuji a já léčím, a žádný z ruky mé nevysvobodí“.

Zdvojené já já (ani ani) podtrhuje osobu mluvícího. Vazba já sám (ani hů) se používá pouze pro přímá slova Hospodina. Tímto razantním nástupem obrací Hospodin pozornost na sebe. Ukazuje, že nic a nikdo není důležitější než On sám – jde jen o Něj a jen na NĚm záleží.

Spojení žádný bůh (*elohim immadi*) se objevuje i v Gn 28,20, kde se Jákob zavazuje Hospodinovi slibem. Zde však *elohim* ukazuje na Hospodina. Jákob předpokládá, že Hospodin bude s ním, zatímco zde sám Hospodin říká, že nikdo takový s ním není. Kontext určuje, že tento text nemluví o lidech (nechce říct, jak jsou lidé hříšní, že nejsou s Ním), ale o bozích.

Podobné texty jsou Dt 4,35; Iz 45,5.22. V **12** „Hospodin sám“ bez „cizích bohů“ vede, bdí a pečuje o Izrael, zatímco zde (**39**) „Hospodin sám“ odplácí (trestá). Text pokračuje oslavou a vyvýšením Hospodina. Nejen, že není nikdo vyšší než Bůh, není ani nikdo stejně rovný Bohu.

Podobná myšlenka jako „já usmrcuji a oživuji, zraňuji a já léčím“ se objevuje i ve verších 1 S 2,6; Jb 5,18; Oz 6,12; 2 Kr 5,7; Iz 45,7.

Výraz „žádný“ je nejspíš narážkou na nějakého boha (paralelismus k „žádným bohům“ z předchozí části verše)

Spojení „žádný z ruky mé nevysvobodí“ (*ejn mijjadi maccil*) se objevuje i v Iz 43,13 „Já jsem byl dřív než první den a není, kdo by z mých rukou vysvobodil. Kdo zvrátí, co já vykonám?“ Popisuje se tím nedostupnost těch, kteří paří Hospodinou.

Vše (život i smrt) působí jeden Bůh. Starý zákon nezná ani spolupráci ani soubor bohů. Jen Hospodin má vše ve svých rukou, ve své moci. Nikdo nemůže ohrozit Jeho záměry. V pozadí všeho, co Izrael potkává, není satan, ale Bůh.

40 „Protože nesu k nebesům svou ruku, a řekl jsem: já (jsem) živý navěky“.

Lidé k nebesům nejčastěji pozvedají zrak (Dt 4,19; Ž 123,1), ale i dlaně (Pl 3,41). Ruce byly pozvedány k přísaze (Gn 14,22; Nu 14,30), k požehnání (Lv 9,22), při modlitbě jako akt pokory (Ž 28,2; 134,2), ale i ke vzpouře proti autoritě (2 Sam 18,28; 20,21).

⁴⁵ Výklady ke Starému zákonu: Díl I. 1. vyd. Praha, Kalich 1991

⁴⁶ Septuaginta uvádí množné číslo („jíte“, „pijete“).

Hospodin zvedá ruku k zjednání práva (Ž 10,12; Iz 49,22) a k přísaze (Ex 6,8; Ez 44,12). V Dt 32 se *jad* objevuje pětkrát. Nejprve jako ruka pyšných protivníků (27). Později při ubývání sil (rukou) po zásahu Hospodina (36). Na tomto místě Hospodin zvedá ruku k přísaze. Od tohoto místa má veškerou moc (sílu, ruku) jen Hospodin (39) a používá jí k soudu (40-41).

Hospodin, který zplodil Izraele (18) je stále živý. Snaží se pravděpodobně vyvrátit jakékoliv pochybnosti, že už se nezajímá a nezasahuje do dění Izraele. Podobná formulace se objevuje i ve Zj 1,18; 4,9.10; 10,6; 15,7 pro vyjádření Božího majestátu.

41 „*Jestliže (jsem) nabrousil (jako) blesk meč můj a drží během soudu ruku mou, (způsobím) vrácení msty k protivníkům mým, a mě nenávidějícím odplácím*“.

Tento verš lze vyložit několika způsoby. Buďto Hospodinova ruka zjednává právo (soud) nebo se o právo (soud) zasazuje meč Hospodinův (tzn. mečem zjedná soud). Pokud by to byl meč, kterým je zjednáváno právo, jistě se to neobejde bez krve (42). Každopádně už nic nemůže zabránit Hospodinu v nastolení pořádku (*pomsta mečem*).

Protivníci znamenají většinou nepřátele Izraele (27), někdy mohou být protivníky sami Izraelité (nevěrný lid uvnitř Izraele). Náznakem toho je 36, kde během odplaty bude mít Hospodin se svými služebníky soucit, ačkoliv už bude „*konec se zajatými i se zanechanými*“ (ČEP). Izrael bude trestán jako protivník, ale nad určitou částí z něj (ostatkem) se Hospodin slitovává. Rovněž 43 naznačuje, že pomstou nad protivníky dojde k očištění lidu i země.

Text naznačuje odplatu podle míry nepřátelství.

42 „*Napouštím (opíjím) šípy mé krví a meč můj jí tělo (maso), krví zabitého a zajatce, z*

hlavy vůdce (volně rostoucích vlasů) nepřítele“.

Šíp zde, jako meč předtím je prostředkem (nástrojem) odplaty – zla (23). *Opilost* šípů krví je básnický obrat, který ilustruje, kolik mrtvých a potažmo *krve* si Boží odplata vyžádá.

Zatímco se sloveso *jíst* (*sytit se, pohlcovat*) ('-k-l) na začátku písně používalo v souvislosti s Izraelem, který se *sytil* medem a olejem (13), tak poté, co Izrael opovrhl Bohem a tuk obětí *jídali* jiní bohové (38), vše *pohlcuje* oheň Božího hněvu (22) a *požírá* meč (42). Tytéž výrazy které jsou na začátku písně používány v souvislosti s požehnáním Izraeli, jsou na konci prostředky odplaty.

Výraz *parot* (*vůdce*) se objevuje už jen v Sd 5,2. O jakého se jedná vůdce? Je to král pronárodů (faraο, či faraoni?) nebo naopak někdo z vůdců Izraele, kteří trpěli při exilu? Jde-li o faraona, pak 42 je proroctví, které faraonovo postavení desakralizuje a zaslubuje jeho definitivní, absolutní a naprostou porážku Hospodinem na věky. Faraο je jednou provždy poražený nepřítel. Nebo je zde narážka na svévoli (kořen *p-r-a* může znamenat nechat neupravené, volně rostoucí, počínat si bezuzdně)? Každopádně se Boží šíp a meč nevyhýbá ani mocným a vlivným.

43 „*Plesejte pronárody lid jeho, protože krev služebníků jeho mstí, a msta se vrací k protivníkům jeho, a smířil (očistil) zemi jeho, lid jeho*“.

Slovo *pronárody* bylo podle poznámkového aparátu snad čteno v Septuagintě a hebrejských manuskriptech jako *šamajim* (nebesa). Jsou *pronárody* Božím lidem? Nebo dokonce bytostmi v nebesích? Nebo jak navrhuje Septuaginta a manuskripty mají *pronárody* plesat “*s jeho lidem*”? Proč by se měli *pronárody* radovat spolu s Izraelem? Snad proto, že získají naději, že o zemi pečuje Bůh, kterému jde o spravedlnost (mstí krev svých služebníků)? Nebo proto, že Hospodin

očistí zemi i svůj lid, takže budou moci vidět čistý Boží lid – dokonalý obraz Hospodina? Septuaginta nahrazuje první část verše (*plesejte pronárody lid jeho*) slovy: „*Plesejte nebesa společně jemu a pokloňte se jemu, všichni synové Boží radujte se, národy, s lidem jeho a posilte ho všichni poslové Boží.*” Naznačuje, že Hospodinovo jednání není pozorováno jen lidmi na zemi, ale i bytostmi v nebesích.

Celá píseň má silně eschatologický ráz. Poslední verš snad zjevuje, že nakonec se výsady Izraele rozšíří na celou zemi.

Stanislav Slanina

HOMILETICKÉ POZNÁMKY k Dt 32,39-43

Doslovný překlad

„*Hleďte (ukážte) nyní:*

Já, Já – On

a není Bůh při mě (se mnou v těsném vztahu).

Já usmrcuji a oživuji; zdeptám (probodnu) a Já vyléčím

a není z ruky mé ten, kdo způsobuje vysvobození.

Proto nesu k nebi svou ruku a říkám: živý Já na věky.

Kdykoli nabrousím(-li) lesk meče svého, pak zasáhne (třímá) v soudu má ruka, obrátím (vrátím) pomstu na sužovatele mé a nenávidícím mě zaplatím (odvděčím se, upokojím).

Opojím šípy mé (mými) z krve a meč můj pohltí maso

z krve smrtelně zraněného a zajatce

z hlavy nepřátel s neupravenými vlasy.

Hlasitě jásejte! (Jásají) pohané – lid jeho, neboť krev služebníků jeho je pomstěna (pomstil).

A pomstu obrátí (vrátí) sužovatelům jeho a smíří (přikryje) zem jeho, lid jeho.“

V Písni se střídají výzvy lidu (2.os.) s výpovědí o Hospodinu (3.os.) a s Hospodinovou přímou řečí o sobě samém (1.os.). Touto zvláštní řečí pak Píseň kulminuje (39-42). Poprvé se Hospodinova výpověď o sobě (1.os.) objevuje ve 20-21 (22). 23-24. 26 (34-35)⁴⁷ jako výraz Hospodinova silného rozhořčení, resp. vyhlášení soudu a následného trestu nad svým lidem. Nyní je Hospodinova výpověď slavnostnější. Má podobu jakési deklamace – tedy vyjadřuje definitivní a svrchované Hospodinovo jednání. Příčinu této formy Hospodinovy řeči (Ich forma) je třeba hledat v předcházejících slovech Písně (37.38). Tam se objevuje předpověď toho, že Hospodinův lid na Boží řeč (nebo Jeho jednání) přeci jen zareaguje tím, že si tváří tvář Hospodinovu slitování se nad sebou (36) uvědomí, že bohové, jež uctíval, nejsou. K tomuto prozření jim pomůže Bůh (v Písni) otázkou „*kde jsou jejich (bůh) bohové...“?* Ačkoli je v ní výsměch a zlehčení náboženského kultu, pro Boží lid tato otázka znamená naprostou dezorientaci, otrěs náboženských základů a ztrátu východiska (beznadějí). Boží lid nemá a nezná odpověď. Vždyť to, k čemu se upínali, co ctili, co jim fungovalo, nač spoléhali a čemu dali svůj život, zcela selhalo, bylo zpochybněno. Z náboženství Hospodinova lidu nezbylo nic. A do tohoto vakua pak Hospodin sám na svou otázku „*Kde je Bůh?“* odpoví „*Já jsem Bůh*“. Kde jsou bohové? Proč bohové nepomohou? Nejsou. „*Jen Já mohu pomoci*“ Dá svému lidu najevo (vyhlásí), kým je. Tedy, kdo je Bohem. Konfrontuje je se sebou samým.

⁴⁷ V závorce jsou uvedeny výroky také zřejmě proneseny v 1.os., ale ta je vyjádřena pouze sufixem, nikoli slovesem.

Hospodinova slova jsou uvedena slovesem „oni uvidí“ (39). Oznamovací způsob „uvidí, spatří“ (ČEP má impetativ *hled'te*) posouvá text do prorocké polohy. Konstatováním Píseň předjímá, co bude Hospodin říkat. Zpěváci Písně zahlédnou Hospodina ve slovech, která k nim pronáší poté, co jim o sobě dá vědět a toto uvidění Hospodinova slova bude odpovědí na předchozí otázky. Většina překladů zde ovšem čte rozkaz, pokyn sledovat Hospodina, obrátit k Němu zrak a nehledět jinam. I ten je odpovědí na předchozí otázky. Razance imperativu je zvýšena použitím příslovce „nyní“ - hned, neprodleně (39). Není možno váhat, je třeba spatřit Boha okamžitě.

Dvakrát za sebou (ale v tomto oddíle celkem čtyřikrát) pak pronese Hospodin zájmeno „já“ o sobě samém. Současně však o sobě mluví slovesem v 1.os. Podtržení jednající osoby zájmenem se na první pohled může jevit jako nadbytečné. Ale podtržení jednajícího subjektu Hospodinem má zřejmě stejnou funkci jako imperativ – má přimět posluchače (zpěváky), aby porozuměli, od koho mají očekávat rozhodující vliv na události svého života. Hospodin zde svou řečí navazuje na předchozí sdělení (21) kde Hospodinovo *Já* také zdůrazňuje, že soud a trest učiní právě On a nikdo jiný. Není to chlubitivé, ale výhružné a slavnostní *Já*. *Já*, které si nárokuje maximální pozornost a naprostou poddanost. *Já*, které upírá možnost komukoli takto vypovídat. S takovým absolutním nárokem nemůže vystupovat žádný bůh a už vůbec ne člověk. Vedle tohoto Hospodinova *Já* není místo pro jiného boha (12). Výrazem „neexistuje Bůh vedle mě“ se zde Hospodin distancuje i od použití termínu „Bůh“. Možná proto, že je to termín zprofanovaný užíváním jej pro bohy a modly (37.17.18). Možná proto, že tento termín vůbec nic o Hospodinu nevypovídá – je prázdný a proto pro Hospodina zcela nepřiměřený. On tento

termín pro své sebedředstavení, ani pro věrohodnost a moc svého sdělení nepotřebuje.

Zájmenem „On“ (39) se hlásí ke (přítakává) čtyřem výpovědím (4.6.34), které o Něm v Písni učinil Mojžíš již dříve. To znamená, že Mojžíšovo svědectví je věrohodné a spolehlivé. Dvě osobní zájmena (*Já – On*), která Hospodin pro výpověď o sobě samém užívá, naznačují, že právě ona jsou v lidské řeči přiměřeným pojmenováním, k němuž se hlásí. Zájmeny nahrazujeme jména tam, kde jména neznáme a nebo kde jméno nemůžeme vystihnout to, o čem chceme vypovídat. Zájmena proto nejlépe vystihují Hospodinovu nepojmenovatelnost a nevystižitelnost. Hospodin se nám právě zájmeny představuje, neboť celá Jeho existence je za jménem.

Hospodinova výpověď o sobě samém je podivuhodně stručná a strohá. Je odezvou správnosti vzývání Hospodina Mojžíšem (3-4). V podstatě je založena na slovesech a osobních zájmenech. Naznačuje nám to, jak by měla vypadat i naše výpověď: měla by být o jednání, nikoli o pojmech. Zpěváci Písně (Boží lid) se má v Písni učit (a stále si opakovat) kdo Hospodin je. Nebude-li se to učit, tedy nebude-li tuto Píseň zpívat, nebude-li respektovat Hospodinův pokyn zpívat tuto Píseň, pak nebude vypovídat o Bohu, ale jen o svých představách Boha, o svých pocitech, náladách a zkušenostech. Bude si o Bohu myslet a říkat co je napadne. A bude těmto představám, názorům a nebo slovům jiných lidí, kteří Hospodina neznají, věřit. Píseň má tedy bránit Božímu lidu myslet si o Hospodinu to, čím není. Aby se tomuto zkreslení mohl Boží lid ubránit, učí se zpěvem Písně (tedy přímo od Hospodina) znát to, kým Bůh je.

Výrok: „*Já, právě já a nikdo jiný usmrcuji a oživuji*“, znamená: jen já mám nad životem a smrtí moc. Žijeme i umíráme jen z Jeho vůle. Nápadné je ovšem pořadí sloves. Čekali

bychom nejprve „oživuji“ a teprve pak „usmrcuji“. Tak totiž probíhá náš život – od zrození ke smrti. Ale zde je to naopak. Tomu je třeba rozumět v kontextu celé Písně. Hospodinova slova následují po Jeho vyhlášení soudu a provedení trestu, tedy po slovech, v nichž Hospodin vyhlašuje, že svůj lid usmrtí ohněm, morem, šípem, jedem, šelmou a mečem (22-26). Ale poslední slovo nebude mít Boží hněv, tedy smrt, ale život. Třebaže je zahubí, počítá s nimi a má pro ně naději (36 podobně proroctví o suchých kostech, Ez 37). Soudem a trestem svůj lid Bůh přetváří. Ve slovese „oživuji“ tak můžeme slyšet náznak zmrtvýchvstání – náznak života navzdory smrti - vzkříšení.

Druhá dvojice sloves je méně razantní: *zdeptat – uzdravit*. Nejen smrt, ale i útrapy mají svou příčinu v Hospodinu a od Hospodina mají být proto přijímány. A jelikož přicházejí od Hospodina, nelze jim čelit (39d). Pak i ten, kdo by se pokoušel Boží lid od smrti zachránit, nepochází z ruky Hospodinovy.

Slova „*proto zvedám k nebi svou ruku a říkám: živý Já na věky*“ (40) je forma přísahy. Jakoby na důkaz (demonstraci) váhy svých slov, zvedá Bůh svou *ruku*. Tímto gestem vyhlašuje, že jedná⁴⁸. Použití slova „*ruka*“ tak může být v kontrastu s přesvědčením, že jsme to my, kdo všechno můžeme a zmůžeme (27). Bůh není nehybný, není modlou, představou. To má Boží lid zřetelně slyšet a opakovat si právě touto Písní v dobách, kdy se mu zdá, že Hospodina není a kdy se uchylují k jiným, zdánlivě fungujícím bohům.

V závěru Písně Bůh znovu svému lidu připomíná blízkost soudu (41). Nyní však s vysvětlením, že Hospodinův meč je nástroj pro prosazení práva. To ve své podstatě má pro Boží lid ochrannou funkci: Hospodinův

hněv se nakonec obrátí proti nepřátelům Božího lidu, kteří jeho stav zneužili k tomu, aby jej sužovali. Právo je vyjádřeno pomstou sužovatelům. Pozoruhodná je ovšem skutečnost, v textu třikrát zmíněna, a sice, že Hospodin nevypovídá o sužovatelích (nepřátelích) lidu, nýbrž o sužovatelích, kteří sužují a nenávidí Jej (41 dvakrát; 43) přesto, že v předchozím textu se evidentně mluví o nepřátelích Božího lidu (31). Znamená to, že se Hospodin ke svému lidu natolik připoutal, že nepřátelé Jeho lidu jsou pak též nepřáteli Hospodinovými. A to i přesto, že předtím Hospodin svůj lid hubil (22-26), neboť Hospodina zradil (15-18). Ovšem tím, kdo nenávidí Hospodina (Jeho nepřítelem) stále může být Jeho lid. Pak jsou tato slova zaměřena proti Božímu lidu. Výraz „*vrátím pomstu*“ je ironicky zjemněn slovem „*upokojím*“, které se ovšem v překladech objevuje ve významu „*odplatím*“.

Hospodinovy *šipy a meč* (42) jsou namířeny a použity k likvidaci, k popravě, k usmrcení (23.25) zpronevěřilého Božího lidu. To je nyní nejen zopakováno, ale ještě vystupňováno zmínkami o krvi, nemocných a zajatcích. Možná pro zastrašení lidu, který má tuto Píseň o sobě samých zpívat. Výhrůžka Hospodinova se tím stává nemilosrdná a krutá. Je řečena Božímu lidu, který má být Písní motivován (volán) k sebereflexi a k pokání. Tedy k tomu, aby Hospodina, Jeho slova bral smrtelně vážně a nezahrával si. Hospodin se ve svém hněvu před ničím nezastaví. „*Hrozné jest upadnouti v ruce Boha živého*“ (Žid 10,31).

Závěrečná sekvence Písně je uvedena stejným slovesným tvarem (imper.pl. Hi), jako první slovo Písně. „*Naslouchejte ... Hlasitě jásejte!*“ Její tón však je již smířlivý, nikoli výhrůžný. Hospodin již není soustředěn ve svém hněvu (pomstou) na svůj lid, ale na jeho a tím i svoje nepřátele. Lid je již pod Jeho ochranou – může si být Hospodinovou přízní

⁴⁸ Ruka je metafora pro jednání. Boží ruka znamená Boží jednání.

jist. O lidu se vypovídá jako o Gójim a služebnících. Výzva k jáсотu má liturgické rysy. Její záměr je rozjásat zpěváky Písň. Možná by proto bylo lépe přeložit: *Rozjásajte pronárody, lide jeho*. Podobně jako na počátku je nebe a země vyzývána, aby napomohly, způsobily Božímu lidu naslouchání, tak je na konci Boží lid vyzýván probudit v pronárodech jáсот. Příčinou k jáсотu je sdělení – uvědomění si a pochopení, že je to Bůh (nikoli oběti), kdo smíří (již smířil, zprostil viny, očistil, přikryl⁴⁹) zemi. Bůh všechno napraví; nastolí spravedlnost; zastane se nás; nenechá nás na holičkách proto, že je a jedná, kdežto ostatní bohové nejsou. To je důvod k radosti. Text lze ovšem přeložit také jako výzvu k pronárodům: „*Národy, jásavě pozdravujte Jeho lid*“⁵⁰, nebo „*Jásajte pronárody, kteříž jste lid jeho*“⁵¹. To by pak byl již náznak prorockého universalismu spásy – otevření dveří pohanům, kteří poznali Hospodinovu slávu.

Jiří Beneš

ZKRATKY

Zkratky biblických knih jsou podle Českého ekumenického překladu (ČEP). Čísла psaná tučně označují verše Dt 32.

Standartní gramatické zkratky rodu (m,f), čísla (sg, pl); imperativ (rozkazovací způsob); indikativ (oznamovací způsob); part. (participium – přičestí). *Kursíva* označuje citované texty (i z Bible).

Zkratky hebrejských gramatických kategorií: Kmeny (Q,Ni,Pi,Pu,Hit,Hi,Ho), tvary (Pt – participium; pas. – trpný rod; A aktuál, imperfektum; F faktuál, perfektum; constr. =

status constructus, stav vázaný), slovesné kořeny (x-x-x).

Výraz *hapax legomenon* uvádí, že slovo, u něž se výraz objevuje, má v Starém zákoně (SZ) pouze jediný výskyt.

OBSAH

PÍSEŇ MOJŽÍŠOVA J.Beneš	1
OBECNĚ O DEUTERONOMIU J.Beneš	2
MOJŽÍŠOVY PÍSNĚ J.Beneš	2
Mojžíšova Píseň Dt 32	3
Kontext Písň Dt 32	3
Význam Písň Dt 32	4
Dělení Písň Dt 32	4
Záměr Písň Dt 32	5
Dt 32,1-5 J.Beneš	6
Dt 32,6-12 D.Marek	9
Dt 32,13-19 R.Šmejkal	13
Dt 32,20-25 C.Čák	17
Dt 32,26-31 M.Urban	19
Dt 32,32-37 J.Chládek	22
Dt 32,38-42 S.Slanina	26
HOMILETICKÉ POZNÁMKY	
k Dt 32,39-43 J.Beneš	29
ZKRATKY	32
OBSAH	32

KOINONIA 32 /2004

©KOINONIA (sdílení)

Časopis studentů TS CASD

Radvanice 29, 285 06 Sázava

e-mail: ts.sazava@iol.cz

tel/fax: +420 327 321 238

http://ts.casd.cz/koinonie

redaktor a jazyková úprava: Jiří Beneš

tech. a graf. redaktor: Jan Matoušek

⁴⁹ Není ovšem řečeno, že by smířil hřích!

⁵⁰ Jeruzalémská Bible, op.cit.

⁵¹ Výklady Biblí Kralické, str.136